

קמחיו אפוד: א ואמר וי קמשה
עוד מכתש חר איתי על פרעה
ועל מצרים בתר פן ישלח יתבון
מפא פשלחותיה גמירא תרכא
יתרד יתבון מפא: ב מליד בען

עוד ראות פניך: פ'יא א ויאמר יהוה
אל משה עוד נגע אחד אביא על
פרעה ועל מצרים אחרייכן ישלח
אתכם מזה כששלחו פלה גרש יגרש
אתכם מזה: ב דברנא באוני העם

רשי"י

לקט בהיר

ראות פניך (פ"ה): (א) בלה. גמירא (אונק) (כלה)
כליל^א, כולכס ישלח: (ב) דבר נא. אין נא^א אלה
לשון בקשה, בצקשה מנך הזכירס על כר^א, שלא
יאמר ארתו לדיק אברהס* ועזדום וענו אוחס (נר^א)
פ"י ו"ג) קיים צהס, ואחרי כן יאלו צרכוש גדול לה
שעו נוסחאות י אבהס.
ולא ישמע אליכס פרעה פ"י לא ירנה לשמוע עוד, וצוה ונתתי את ידי זו מכת צכורות ומיד אח"כ והואלתי וגו'
(אודה"ח): (א) מיכת "כלה" צכל מקוס פירושו "כליל" ובלשון ארמי "גמירא", כלומר לה מקצתו ולא רובו אלא כולו, וצכל
מקוס לפי ענינו, כגון הכלעקתה הבאה אלי עשו כלה, פירושו אעשה כליה מכל וכל ולא אשאיר אף אחד מהס, וכאן ענינו
כולכס ישלח, ואין פירושו גמירא יגרש שלא תחזרו עוד, שהענין יכחיש זאת (ג"א): (ב) האמור כאן, אבל פשוט שיש נא
שפירושו עתה, כגון הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את, או אסורה נא ואראה (ג' ג'), וכן אל תאכלו ממנו נא (י"ב ט'),
וכן דרך לשון חו"ל (רא"ם): (ג) וא"ת מה נשחנה צווי זה משאר צוויס שממשה לישראל שזריך להזהירס, וצפרט שהוא
לטובתס, וי"ל שזו הנוחנת בעצור שהוא לטובתס יתלו ויאמרו שאין זו מצוה וחיוצ אלא עצה טובה להס וימחלו על טובת
עממס, ומה גם רכי לצב צהס (ג"א), וכן כתב מהרש"א ושאר מפרשים, וצגמ' מסייס שס חו"ל: משל לאדם שהיה חבוש
בבית האסורים והיו אומרים לו בני אדם מוליאין אותך למחר מבית האסורים ונותנין לך ממון הרבה ואומר להס בצקשה
מכס הוליאוני היום ואיני מצקש כלום עכ"ל, משמע מזה שישראל חשו שהרכוש גדול חלוי צד' מאות שנה, לזה לא רלו צרכוש
גדול כדי ללאת מיד, אמר הקב"ה הזהירס וכו' עזדום ועינו אוחס קיים צהס פ"י קושי השעבוד משלים (מלבי"ם), וצס'
קול אליהו צסס הגר"א ו"ל כתב שחשו מרדיפת מלרים אחריהס בצציל ממונס, וצוה יהיה משל דומה למשל שרלו החירות
תיכף בלי ממון, וצס"ח כתוב לאמר חו"ל: דמשה לא היה דעמטו להזהירס על זה דהוי כעין גזילה צידס והקב"ה צצירא ליה

אור החיים

משה"י) כבר פירשתי אותם בפרשת וארא בפסוק (ז' ג') ואני אקשה, ולא ישמע אליכס פרעה וגו'.
ובדרך רמז ירנה צלומרנו כן דצרת חשוצה למח
שאמר לו ציוס ראותך פני חמות השיצו כי אינו
יכול להמית ואין צידו אלא כח דיצבור, והוא אומרנו
כן דצרת ולא כן תעשה"י. או ירנה על זה הדרך
כבר דצרת כן פעס אחרת, והמכוון הוא ראה מה
עלתה צידך כלאומרס ז"ל (ש"ר א') צפסוק (צ' ט"ו)
ויצקש להרג את משה ולא עלתה צידו, גם אמרו

אור בהיר

מד) מנין ידע שלא ישלחו ה' עוד הפעם. (מד) ולו יהיה שאצוה עוד אליך, לא מוכל להרגני. (מו) המפרשים עמדו צוה, היכן

R. Simon

1

וַיִּשְׁאַלֵנוּ אִישׁ מֵאֵת רֵעֵהוּ וְאִשָּׁה מֵאֵת
 רֵעוּתָהּ כִּלְי־כֶסֶף וְכִלְי זָהָב: וַיִּתֵּן
 יְהוָה אֶת־חֹן הָעַם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם גַּם
 הָאִישׁ מִשָּׁה גְדוֹל מְאֹד בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
 בְּעֵינֵי עֲבָדֵי־פְרַעֲה וּבְעֵינֵי הָעַם: וַיִּאמֶר
 רַב־יְהוָה מִשָּׁה כֹּה אָמַר יְהוָה בְּחַצְתּ

קדם עמא ושאלו גבר מן חברה
 ואשתא מן חברתה מנין דכסף
 ומנין דזהב: ג ויהב יית עמא
 קרחמין בעיני מצרים אף גברא
 משה רב חסדא בארעא דמצרים
 בעיני עבדי פרעה ובעיני עמא:
 ד ואמר משה כדון אמר יי
 כפלקות קלייא אנא מתגלי בגו

לקט בהיר

רשי"י

קיים צהם (ברכות ע'): (ד) ויאמר משה כה אמר
 ה': בעמדו לפני פרעה נאמרה לו נבואה זו"י, שהרי
 משילא מלפניו לא הוסיף ראות פניו (ש"ר י"ח א):
 בהצות הלילה. כהחלק הלילה"י, כחלות כמו (ויזב
 דשכר עבודה קא שקלו עכ"ל, ואינו נראה דלטו האנוש
 מאלוה ידק אס מעושהו יטהר גבר (מ"ל: ד) וזה לשון
 שמות רבה: מיד קפץ עליו אלהים כביכול נכנס בפלטיין של
 פרעה בשביל משה שאמר לו לא הוסיף עוד ראות פניך שלא
 ימלא בדאי ואתה מולא שלא דבר הקב"ה עם משה צניחו
 של פרעה אלא אותה שעה עכ"ל המדרש, אבל בפרשה הקודמת דהיינו פסוק א' וז' לא אמר רש"י כלום, שנוכל לומר ע"פ
 פשוטו שלא עתה אמר ה' למשה, דבשלמא פרעה זו הלא משה אמרה לפרעה וא"כ הכרח היה שידבר אליו הקב"ה קודם
 לאתו משם, משא"כ פרשה הקודמת היתה לומר לישראל, ואדרבה קוד היתה לפרעה, א"כ נוכל לומר שאמרה קודם בואו או
 אחר לאתו, ואין מוקדם וכו' (ד"ד), וכל זה שאמרנו הוא לפי נוסח שלפנינו שרש"י אמר דצרו על מאמר השני, אבל נוסח
 הרמב"ן ז"ל ברש"י על מאמר הראשון, ונראה כי נוסח הרמב"ן היא המדוייקת שכן איתא בשמות רבה: (ה) פי' חלות זה
 פועל הוא כמו קלק שחקר רימון א' לב' חתיכות, ומשפט הפת"ח תחת אותיות כל"ב לבוא במקום ה"א, וא"כ קקלות כחילו
 אמר קקלות לשון הפעיל כמו קקלק, ואות הכ"ף הוא במקום "כאשר", כשיהיה דבר זה שהלילה קלק, והוא ממש בחלות
 בכיוון לא לפניו ולא לאחריו, וכן קעלות קעלות, בקרות בקרות (במ"ח), ואין חלות זה שם דבר מפני הכ"ף שצראשו,

אור החיים

ויאמר ה' עוד נגע וגו' פירוש כבר אמר ה' עוד
 וגו' (מ"י) פירוש שהוא מה שאמר צנצנאות הראשונות
 כמו שרשמתי, ולזה אמר משה תקף אל פרעה כה
 אמר ה' בחלות הלילה וגו'. והגם שלא מלינו שאמר
 לו ה' שם פרט זה של בחלות, ילמד סתום
 מהמפורש כי כן היו שם הדברים אלא שקצר
 וממקומו אתה למד כי כן אמר אליו ה'. ומעתה לא
 נאמרה נבואה זו צנצנאות"י, גם לא קשה למה יאז
 ה' פעמים על שאלת כלים ממצרים"י:
 ד. בחצות הלילה. כבר דברו רבותינו ז"ל
 (ברכות ד') צטעם אומרו כחלות
 צ"ף. ואולי שיכוין עוד על דרך אומרים ז"ל (צ"ר

מנרים להלוך ולא ציד חזקה ושלחתי את ידי וגו'
 ונחתי את חן העם וגו' ושאלה וגו'. ונבואה ב' גם
 כן צמדין הודיעו מכת צבורות דכתיב (ד' כ"ב) בני
 צבורי וגו' ותמאן לשלחו הנה אנכי הורג את בנך
 צבורך הרי צידו מכת צבורות באחרונה. ונבואה ג'
 בארץ מנרים אמר אליו (ז' ד') כי סימן סוף המכות
 הוא כשלא ישמע להם פרעה פירוש שלא ירצה
 לשמוע דצריהם עוד, אשר על כן כשאמר לו אל
 חוסף וגו' מזה ידע כי הגיע זמן מכה האחרונה
 שבה ילאו וידע אותה כי היא זו מכת צבורות
 ששקולה כנגד כל וכו' הנאמרת אליו צממיכות מלות
 ושאלה אשה משכנתה, והוא מה שאמר הכתוב

אור בהיר

נאמרה לו נבואה זו ונבואת פרעה שאחריו, הלא ה' לא דיבר אליו בעיר מלאה גילולים. (מז) ואין הפירוש ויאמר ה' שעתה אמר
 ה'. (מח) צמון הכנך. (מט) פירוש ב' פעמים א' צמדין וא' כאן, שכן לא היה אלא אמר הכ' מה שכבר היה.

מצרים: ה וי
 בארעא דמ

ה כ"ח כעלות,
 פשוטו ליטבו על
 ורבותיו דרשו
 ואמרו שאמר מו
 או לאחריו ולא
 פרעה ויאמרו כ
 שינוי נוסחאות * ודרשו

בחלות או בחתי או
 מלאכה ותנועה כו
 המעשה ולא אמר
 ושם דבר, שאם יט
 המכה מעט אחר
 משא"כ כשיאמר כ
 צמיון, אלא אמרו
 הם אינם יודעים ו

מ"ג) צפסוק (ב)
 כי ליל ט"ו צניכ
 הריגת ד' מלכי
 אמונות, גם היו
 צמלכי עולם"י כ
 מלכים גדולים ו
 נלחום, לזה ציי
 הידוע בעולם ש

אני יולא וגו'
 משרתים
 מנרים, והטעם
 שחיה ויאחם
 מלאך מצחין הו
 ראשונה של אדני
 וג' לצטני"י זולה

ג) פירוש כל מלכי ו
 אלא צמון

גַּם־אֲתִי: 1 וּתְחַזֵּק מִצְרַיִם עַל־הָעַם
 לְמַתָּר לְשַׁלְּחָם מִן־הָאָרֶץ כִּי אָמְרוּ
 בְּלִנְנוּ מֵתִים: 2 וַיֵּשֶׂא הָעַם אֶת־בְּצִקוֹ
 טָרֶם יַחְמִץ מִשְׁאֲרֹתָם צָרָת
 בְּשִׁמְלֹתָם עַל־שִׁבְכָם: 3 וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל
 עָשׂוּ כַדְבַר מֹשֶׁה וַיֵּשְׂאֻהוּ מִמִּצְרַיִם
 בְּלֵיכָסֶף וּבְלֵי זָהָב וּשְׁמֹלֹת: 4 וַיְהִי

אף עלי: 1 ותקיפת מצרים על
 עמא לאוקאה לשלחותהון מן
 ארעא ארי אמרו בלנא מתין:
 2 ונטל עמא ית לישיון עד לא
 חמע מותר אצותהון צריר
 בקבשהון על בתפיהון: 3 לה ובני
 ישראל עבדו כפתקמא דמשה
 וישאיהו ממצרים מגין דכסף
 ומגין דזהב וקבושין: 4 וי יהב

לקט בהיר

רש"י

לומר לנו עבדו את ה' וצניחה ונחפלה שלא יפגע אתכם
 בדבר או בחרב ומהיה חפלתכם גם עלי (רמב"ן: קה)
 כן אמרו ולא כן חשבו, שבעצמם ידעו גריעותם ומעשיהם
 המקולקלים, ולא אמרו משה גדאי הוא, וכן הוא במכילתא
 (מ"ל), או אפשר שמה שאמרו כולנו מתים הוא דרך גומא,
 לומר לא רק הזכורים, ואעפ"כ לא אמרו משה גדאי הוא,
 שמה לא אמר שרק הזכורים ימותו, אלא אמר שהזכורים
 כולם ימותו (ב"ב): קו) פי' לא משום איסור חמץ שלא
 היה נוהג איסור אכילת חמץ אלא יום אחד, ועל אותו יום
 היה להם שירי מנה ומרור, ואיסור לא יראה ולא ימצא לא

שלא אמות, שאני זכור (מכילי): (ג) כלנו מתים.
 אמרו, לא כגזרת משה הוא, שהרי אמר ומה כל
 זכור, וכאן אף הפשוטים מתים (פ) ה' או י' צבית
 אחד (ס): (ד) טרם יחמץ. המלריים לא הניחוס
 לשבות (פ) כדי חימוץ (ס): משאריתם. שירי (פ) מנה
 ומרור (מכילי - חמץ): על שבכמם. אף על פי שבהמות
 הרבה הוליכו עמם, מחצבים היו (פ) את המלות *
 (ס - ס): (לה) בדבר משה. שאמר להם במלריים
 (י"א ב) וישאלו (פ) איש מאת רעהו (מכילי): ושמלת.

שינוי נוסחאות - חמץ.

היה נוהג כל עיקר, אלא זה סיוס פסוק הקודם שכל כך דחקו עליהם למהרם שזמן מועט כזה כשיעור חימוץ לא הניחוס
 לשהות, וזוה מיושב מה שאמר פסוק זה כאן, הלא זה היה למחרת באמצע היום כשילאו, ופסוק הסמוך דהיינו שאלת כלים
 היה מקודם (ב"ב), ואין זה סתירה למה שאמרו חז"ל צנעת האגדה עד שנגלה עליהם ממה"מ הקב"ה וגאלם, כי מה
 שמהירו הם וכל פרטי הדברים הכל היה בהשגחה פרטית וע"י נסי נסים (ג"א): קז) מלשון שארית, ולא נראה לפרש
 מלשון ובמנורך ובמשארותך (ו' כ"ח), והוא כלי שלשין זו העיסה, וכמו שתרגמו אונקלוס, שא"כ מיותר הוא, שכבר אמר את
 צקו, ועוד שא"כ נשאר הקושיא שנדיבור הסמוך למה על שכמם ולא על בהמות שלהם, ודוקא מנה ומרור ולא פסח שנאמר
 ולא מותירו ממנו עד בוקר (מכילי), ובתרגום ירושלמי שלפנינו "מותר פסחיהון" ודאי שטעות סופר הוא, וז"ל מותר
 פטריהן שעל מלות מתרגמינן פטירין, וכן הוא ביוז"ע דמשחייר להון מן פטירי ומירי: קח) כל כך היו מחבבין שאפילו
 שירי מלות שכבר עבר זמן מזה שלהם לא היו רוצים לבזותו לחמו על הבהמות, אע"פ שהיו להם הרבה דכתיב (ל"ח) ולאן
 ובקר מקנה כד מאל (ד"ד): קט) פי' מקושר למטה שזמנו ששאלו בזה עשו כדבר משה, ואין פירושו שעשו כל מה
 שזוה אותם משה שכבר אמר זאת, ומה שתלה הדבר במשה, לפי שנאמר שם דבר נא ואמרו חז"ל בצקשה ממך הזהירם על

אור החיים

החורב כי אם יבא נביא ויאמר לישראל על פי ה'
 לה. עשו כדבר משה (פ) פירוש לא להנחת הכרמל וכדומה שומעין לו חוץ מעבודה זרה, והוא
 הממון אלא למלות נביא. עוד יראה על פי מה שהעלה רמב"ם בפרק ט' מהלכות יסודי
 אור בהיר

קמו) למה להקדמה הזאת, הלא אמר בפירוש מה שעשו, ורואי שהוא כדברי משה. קמו) פירוש לא לעקור המזה אלא לפי

נָתַן אֶת־יַחַן הָעַם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם
 וַיִּשְׁאַלֵהוּם וַיַּנְצִלוּ אֶת־מִצְרַיִם: פ
 לו וַיִּסְעוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמֶסֶם סִבְתָּה
 בְּשֵׁש־מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלֵי הַגְּבָרִים לְבַד
 מִטָּף: לח וְגַם־עָרַב רַב עָלָה אִתָּם וַצֹּאֵן
 וַבֶּקֶר מִקְנֵה כְּבֵד מְאֹד: לט וַיֹּאפּוּ אֶת־

יָת עָמָא קְרַחְמִין בְּעֵינֵי מִצְרַיִם
 וַיִּשְׁאַלְהוּן וַרוֹקִינוּ יָת מִצְרַיִם:
 לו וַנְּצִלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמֶסֶם
 קְסִבְתָּה בְּשֵׁשׁ מֵאָה אֶלְפִין רַגְלָאִין
 גְּבָרָא בַד מִטָּפָא: לח וְאַף
 נוֹבְרָאִין סְנִיאִין סְלִיקוּ עִמָּהוּן
 וְעָנָא וְתוֹרִין בְּעִרְא סְנֵי קְחָא:
 לט וְאַפּוּ יָת לִישָׁא דִי אֶפְיִקוּ

לקט בהיר

רש"י

קר, וא"כ אפשר שאם לא היה משה זרם והזהרם ונקשם לא היו שואלים (ועיין שם מה שפירשנו בו) לזה אמר כדבר משה, ואפשר שהכוונה מאחר שאמר בפסוק הקודם שהיו דחופים ומצוהלים כדבר המלך לנאת, לזה אמר הכתוב שרכוש מנרים היה בידם מוכן כבר, שהם עשו כדבר משה במנרים פי' קודם הליאה לא עתה עת חפזן שאין פנאי (מלבי"ם), או אפשר שהרי ב' פעמים זיה הקצ"ה על שאלת כלים, אחד במדבר במראה הסנה, ושם לא אמר בלשון צווי אלא ושאלה אשה, והשיית במנרים ושם הוא בלשון צווי ובלשון בקשה דבר נא וגו' וישאלו, לזה אמר רבינו שהם עשו כמו שאמר להם משה, "במנרים", כלומר מחמת בקשתו וצויו: קי) שאין חלמוד לומר שמלות (פי' אם השאלים כסף וזהב כ"ש שמלות) אלא הכמות היתה חביבה וכו' (מביל'), ועוד יש ראייה שהלא מלמטה למעלה קחשיב כסף ואח"כ זהב ואח"כ שמלות אחרון אחרון חביב (ילקוט), ומה שאמר רש"י "אף הן" פי' אף לישראל לא רק למנרים (צל"ד), שבגדים חשובים יש עליהם כסף וזהב ומרגליות (ד"ד): קיא) שהלא כבר נאמר וישאלו ממנרים, אלא פי' התיבה וישאלו לשון מפעיל פועל יוצא שעשו את ישראל שיִשְׁאֲלוּ בעל כרחם, גם המ"ם שבסוף התיבה מעיד על זה שהוא כמו וישאלו אותם (מהרש"א), ופי' הכתוב לפי"ז הוא עו"ה: הם עשו כדבר משה רק לעשות בקשתו של משה ולא כמי שהוא להוט אחר הממון, ועי"ז מלאו חן צעיני מנרים וישאלו בעל כרחם יותר וזיה וינללו (אדה"ח): קיב) ואינו לשון הללה או וילל שהוא לשון הפרשה (נח"י): קיג) לזה לא נאמר ויסעו ויחנו, שלא היתה שם לא נסיעה ולא חנייה, אלא מיד שהתחילו ליסע מלאו ענמם בסוכות (מ"ל): קיד) שנאמר הנה מטחו וכו' וששים רבוא גבורים מגבורי ישראל כולם אחוהי חרב מלומדי זלחמה (מכיל'), וסיים שם במכילתא לבד מטף לבד נשים וקטנים וקנים, פי' שהכתוב אמר העיקר הטף שהם היו הרבה, וכדי להראות ריבויים, אבל פשוט הוא שהנשים והקנים

אור החיים

מעשה בלתי הגון לגנוב דעת גוי, גם לגזול ממנו, ואיך יצדיקו ישראל לאומר להם עבור עבירה לזה אמר על פי משה פירוש אשר הוצתן לנציה וצפרט זה יאמנו דצרו כזכר:

אור בהיר

שעה. קמה) ק"ל למה כפל לומר וישאלו, הלא כבר אמר וישאלו, עוד מאמר וה' נתן את חן הדין לאומרו קודם וישאלו, כי אחר ששאלו למה הסן, ולפי דרכינו המשך הכתובים היא על זה הדרך, בני ישראל שאלו כדבר משה רק כדי לנאת מלות נביא שאלה קטנה, ולא היו להוטים אחר הממון לשאל עוד ועוד, וצראות המנרים כן, על ידי זה מלאו חן, וישאלו עוד ועוד בעל כרחם, וזיה

ממצרים גריצן
 חמע ארי אתר
 יכילו זאת עקב
 עברו קהון: מ ו
 די יתיבו במצן

אומות קט"ו (אונק)
 חררה של מלכה
 מלכה: וגם צדה
 של ישראל ק"ו, של
 אלה האמינו וכל
 ב' ב' זכרתי לך
 אחרי צמדבר צ
 אחרי, קדש ישר
 ישבו במצריב
 גרים צארץ לא ל
 וארבע מאות
 טכשויו היו ארי
 לאצרהם נחקייב
 היו משגזרה גז
 - תנח"י, ואי אפשר
 קחת מן הבאים
 שינוי נוחאות - שנתנו
 "בני ישראל" גם
 בין הנמרים נאמר
 התחיל משעת הגז
 מוקדם ומאוחר צו
 אפילו בחזרון פי

כוונתם ללכה צ
 לקחת מהם לה
 וזיה המשכיל י
 לו (צרכות ע"י)
 ולא חששו להנל
 שהפלואו
 וינללו. קמו) ה

אֶהְבֶּתוּ לָהּ יִתְבָּרַךְ וְאֶהְבֶּת הַטּוֹב, הוּא בּוֹחֵר בְּטוֹב וּמוֹאֵס בְּרָע וּמְכַנְיְעוֹ וּמְשַׁעֲבֵדוֹ תַּחַת הַקִּרְשָׁה יי.

כל דבר חוסק לשרשו ולמקום שהוא חשוב

76 וְהִנֵּה יָדוּעַ וְיִדְבָּק לְדָבָר חוֹשֵׁק תָּמִיד לְדַבֵּק לְשֵׁרְשׁוֹ וּמְקוּרָו, וּבְמָקוֹם שֵׁשׁ לוֹ הַתְּנַשְׂאוֹת וְחִשְׁבוֹת יי, וְדָבָר הַחֲשׁוּב אֶצֶל הַצִּדִּיק הוּא רַק טוֹב, וְזֶהוּ הָעֵקֶר בְּעִינָיו, וְכָל מִגְמָתוֹ וְרִצּוֹנוֹ הוּא רַק לַעֲשׂוֹת טוֹב וּבוֹחֵר בּוֹ בְּכָל עַת וְרָגַע, וּמִצְיָאוֹת הָרַע אֵף שֶׁנִּמְצָא אֶצְלוֹ מִכָּל מְקוֹם הוּא נִמְאָס בְּעִינָיו מְאֹד יי. אֲבָל אֶצֶל הָרָשָׁע הוּא לְהַפּוֹךְ שְׂאוֹמֵר לָרַע טוֹב כּוּי יי, שְׁבוּחֵרִים תָּמִיד בְּרָע וּמְנַשְׂאִים אוֹתוֹ, כִּי הוּא הוּא הַחֲשׁוּב בְּעִינֵיהֶם וְהַטּוֹב הוּא נִמְאָס בְּעִינֵיהֶם, הַגֵּם שֶׁיִּדְמֶן לְפַעֲמִים שְׁעוֹשִׂין אֵיזָה מַעֲשֵׂה אוֹ עֲנִין טוֹב, הוּא

רַק מִהֶקְרַת יִיאוֹ מִחֲמַת אֵיזָה פְּנִיָּה רַחֲמָנָא לִיִּצְלָן יי.

וְהִנֵּה בְּשִׂמּוֹדְמָנִים אֵלּוֹ הַשָּׂנִים, הַיְנוּ הַצִּדִּיק וְהָרָשָׁע לְהַדִּיר, וְזֶה בְּנֵה נִפְגְּשׁוּ עַל יְדֵי אֵיזָה הַתּוֹכַחוֹת שֶׁהַצִּדִּיק מוֹכִיחַ לְהָרָשָׁע עַל מַעֲשָׂיו אֲשֶׁר לֹא טוֹבִים הֵמָּה, אוֹ שֶׁמִּקְבֵּל הַצִּדִּיק יִסְוִירִים עַל יְדֵי הָרָשָׁע שֶׁמִּצַּר לוֹ יי, אִזְּ מִתְעוֹרְרִים הַכַּחוֹת הַכְּמוּסִים אֶצֶל כָּל אֶחָד. הַיְנוּ הַטּוֹב שֶׁכְּמוֹס וְגָנוּז בְּתוֹךְ הָרָשָׁע רֹאֶה וּמִכֵּין הַיֵּאֶף הוּא נִבְזֶה וְנִמְאָס בְּעִינֵי הָרָשָׁע וְאִינוּ מְשַׁגֵּחַ עֲלָיו, וְהַיֵּאֶף הוּא יִהְיֶה חָשׁוּב וְיִקָּר בְּעִינֵי הַצִּדִּיק, אִזְּ מְאֹד הוּא נִכְסָף וּמִתְאַוֶּה וְחוֹשֵׁק לְדַבֵּק בְּשֵׁרְשׁוֹ, רָצָה לוֹמַר בְּטוֹב שֵׁשׁ-בְּהַצִּדִּיק כִּי רַב הוּא, וְיִתְוַאֵז וַעֲשֵׂה הַטּוֹב שֵׁשׁ בְּהַצִּדִּיק כְּאֵבֶן הַשּׂוֹאֵבֶת וְשׂוֹאֵב אֵלָיו כָּל טוֹב שֶׁנִּמְצָא בְּהָרָשָׁע.

ביאורי החסידות

גז. מלשון הכתוב (ישעיה ה ט) 'האומרים לרע טוב ולטוב רע'. גח. גם מעשיו הטובים של הרשע אינם מחמת רצונו ובחירתו לעשות טוב, אלא מחמת הכרח או מפני פניהו. נט. יש שני דרכים כיצד נפגשים הצדיק והרשע, או שבא הצדיק להוכיח את הרשע על מעשיו, או שהרשע מיצר ומייסר את הצדיק.

ציוני החסידות

הפשט הוכרחו לפרש אשר צוּך ה' אלקיך שלא לעשותו, והנה לפי זה הוא מקרא קצר, ולדרכינו יתפרש, לא תעשה לך פסל תמונת בלי, בעסק אשר צוּך ה' אלקיך, היינו במצותו יתברך שמו, דאם תעשה אותם בשביל איזה איש או לאהבת ממון וכבוד וכיוצא הנה עובר דבר אחר זולת ה' יתברך, ומיקרי חס ושלום כעובר פסל. ועוד כתב (דמש יג): עם כל זה יש עבודה זרה מוטררת אפילו בעניני דרכי התורה ומצות, אם עושה לשם איזה פנייה, לשם כבוד או לשם ממון וכיוצא, הנה אינו עובר אח ה' יתברך רק עובר איזה איש או ממון וכיוצא, הנה הוא עבודה זרה מוטררת, ועיין בחובת הלבבות שבכמה ענינים גרוע איש כזה מן עובר הצלמים. וכזה פירש הרמ"ע ז"ל ('ע"מ מה"ד ח"א פי"ג) פסוק כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא' (קטלג ז ט), היינו שלא יחטא בהטוב אשר עושה, דכיון שעושה הטוב לשם איזה פניה הרי הוא חוטא. וכן וזו נעשה הטוב שיש בהצדיק כאבן השואבת. באור החיים (שמוס יא ט) כתב: כל מקור ישאף למינו וישאבנו, וזה הוא סוד בחינת בירורי ניצוצי הקדושה באמצעות נשמות ישראל ועסק תורתם, והצדיקים העצומים קדמונינו יכירו בהביטם באדם רשע לבורר ממנו כח החיוני שהוא בחינת הטוב, באמצעות הראיה הרקה אשר יביטו בעין החכמה להוציא חלק הטוב ההוא, כי כשיתכוין למול ענף הקדושה תעשה בו נפש

נד. אף שאינו מואס ברע, הוא מכניע אותו ומשעבדו מחמת יראת ואהבת ה' וקיום מצותיו. נה. עיקר חשיבותו של כל דבר היא בשורשו, ששם הוא במלוא כוחו והשפעתו. נו. זהו הצדיק שלא זכה לבטל הרע מכל וכל ולהפכו לטוב, ועדיין הרע מצוי אצלו אלא שהוא כפוף ונכנע תחת הטוב.

ובטל לו, ועל כן גם אהבתו לה' אינו בתכלית, ולכן נקרא צדיק שאינו גמור. וכן דכ"ל דבר חושק תמיד לידבק לשרשו ומקורו. כן הוא במדרש (נ"ר ע טו): אמר רבי יצחק, זרוק חוטרא לאוירא, ועל עיקריה הוא קאים - כשתזרוק מקל לאויר, על עיקרו הוא יעמד. וביאר בכחונת פסים (פרי קדושים): הבורא יתברך בחן שורש כל אחד ויסודו, ונתן לכל אחד דעת שיחשוק לשרשו, כמו טבע העפר לירד למטה ליסודו ושרשו, וטבע האש לעלות למעלה לשרשו, לכך בכל הנבראים הכל חפצים לדבק בשרשו ויסודו על פי דעתו שניתן לו מהבורא יתברך. וכן או מחמת איזה פניה. כתב בבני יששכר (ניסן מלאך ד' ד'טו יג): המשכיל על דבר יבין, אשר לאו דוקא העובר לעץ ואבן צלם ודמות וישתחזה לו לאמור הוא העובר עבודה זרה דוקא, אלא עובר עבודה זרה נקרא אפילו בעובר עבודת המצות שלא לשם שמים רק עובר לשם איזה פניה אחרת, כגון שלומד ומתפלל ועושה מצות בעבור אהבת ממון או כבוד מבני אדם, עיין בחובת הלבבות (שער יחוד סעפשא פ"ד) שגרוע פעולת העובר עבודה מווייפת מענין עובר הצלמים בכמה ענינים, והארכנו במקום אחר, רחמנא לשיובן. ובוה פירשנו במקום אחר הפסוק 'השמרו לכם פן תשכחו וכו' ועשיתם לכם פסל תמונת כל אשר צוּך ה' אלקיך' (דברים י טג), והנה הדברים אינם מובנים, ובעלי

לכ"ל מעוטא דמעוטא פשרוואה ומכין ו פעני הצדיק, והיאך פעני הרשע, אז מין המוכיחו להרשע ואי שהוא שרשו ושם? מענה וכבול ואסור ב ככל עת ורגע, וכיון ופכה לו ויהא שם בך אחריו כי הוא מקו אחר מינו וזינא בחר

סג. זהו הצדיק השני, שיי לומר אלא להכניעו בלבד כל ונא רחים ליה לוינד קכל מין אוהב את מינ סב ביום הכפורים היו שו טו (סג) והשעיר נשא עלי

הצדיק כמעשה אבן השואב שתוציאנו ממקום שנקבע להאמין

רבינו כתב (לקוטים מסלי ד' במקור הטוב או נ

אצלו כל דבר, וכמו כן כשו אל שורש הטוב ומייחד ו לעצמו כל חלקי הטוב אשר בין הקליפות והיצונים, דו ונתלת-גיים מאין הוא חי ומלכותו בכל משלה שגנו המחיה אותם, וכשהאדם ו גם כן כל חלקי הטוב נמט

וכן הוא בעירין קדישין) גופו והומרו אזי יכול הדיומין והצומחין והחיין וכך הוא האמת כי דרך העו והמשך יושאב אל השרשו ו אל הצומח וכו', ועל כן בחמת-ריבוי וגודל אור ו נמשך יושאב אצלו כל הדי שבהדומין והצומחין והדי נמשך ונשאב (כ"ל נמצא הטוב שיש ב (פ"ט): ובוה ו איזה מעשה רע מגונה מא חטא ויעשה עבירה מגונה

סדר אוהב ישראל

מובלג אהבה תושב בציפי צלם אליו נקיץ אהבה יוצא רגוע אל מחלוקת הגורג צונג וצנז - חסידות יבנה אפרים

וכן מעוטא דמעוטא מהרע שנמצא אצל הצדיק, בשרואה ומבין היאך הוא נבזה ונמאס מאד בעיני הצדיק, והיאך יהיה מנשא ומרומם וחסוב בעיני הרשע, אז מיד הוא נמשך ויוצא מהצדיק המוכיחו להרשע ואינו שומע לו ונדבק בהרשע שהוא שרשו ושם קנה מקומו, ומה לו להיות מענה וככול ואסור בזיקים אצל הצדיק שמכניעו בכל עת ורגע, וכיון שהשיג ומצא מקום הטוב ויפה לו ויהא שם פחשיבות גדול מיד הוא נמשך אחריו פי הוא מקורו ושרשו, וכל מין נמשך אחר מינו וזינא בתר זינא. ויחנמא הטוב שיש

בהרשע נחלץ ויוצא ממנו ונמשך אל הצדיק ונדבק בשרשו הטוב, והרע שאצל הצדיק יוצא ממנו ונמשך לתוך הרשע ונדבק לשרשו.

הטוב והרע קובעים להם מקום

וזהו היה פונת שעיר המשפלה, שהיו שולחין הפנסת ישראל כל העונות וקלקי הרע שהיו בהם אל המדברה, ויחלמקורו ושרשו, ואז הרע נמשך אל מקורו, וקובעין לו שם דוקא בתהומא רבא, 'אל ארץ גזרה' (ויקרא טו כז), כי הרע אף שנדחה ממקום שהיה שם צריך לתן לו מקום הנחתו. וכמו כן כשהצדיק מוכיח

ביאורי החסידות

דחפו אותו מראש ההר עד- שנעשה איברים איברים. סג. ותרגם אונקלוס 'אתר דלא יחבא, מקום שאינו מיושב, והוא מקומם של החיצונים שאינם יכולים להיות במחיצתם של בני אדם. סד. מפני שלא נתקן הרע לגמרי, אלא רק נדחה ונפרד מישראל ועדיין ישנו בעולם, על כן צריך הוא מקום לחנות בו.

כי וחו הצדיק השני, שיש בו עדיין רע, כי לא זכה לבטלו לגמרי אלא להכניעו בלבד. סא. מלשון הזוהר (מ"א קל): כל זינא רחים ליה לזיניה, ואתמשיך ואזיל זינא בתר זיניה [כל מין אוהב את מינו, ומין אחר מינו נמשך והולך]. סב. ביום הכפורים היו שולחים שער לעזאזל 'המדברה' (ויקרא ט"ו כ), והשעיר נשא עליו את כל עונות בני ישראל, ושם

ציוני החסידות

הוא חושק ומחטיא אותו לעשות העבירה הזאת, וכן מצינו שיש רשעים שעושים מצות גדולות ומחזיקים בהם בלב ונפש, לפי שהטוב המעורב בהם הוא חושק לעשות המצות ההם. לכן נצטוונו לזכות לפרשעים, כי הצדיק הרוצה לזכות את הרשע, המזכה הרשע, על ידי החשק והכוונה הטובה יוכל הצדיק להמשיך אליו את הטוב שהוא מעורב ברשע ההוא, והרע המעורב בצדיק נמשך אל הרשע, כי הרוב מושך אליו את המיעוט, ועל ידי זה שניהם נגמרים, זה כולו רע וזה כולו טוב. וזהו שאמר הכתוב (משלי כה כג) 'אם רעב שונאך', זה מדבר על רשע שמותר לשנוא אותו, ואמר אם הרשע רעב ללחמה של תורה מפני קצת טוב אשר מעורב בו, האכילהו והשקהו ללחמה ומימה של תורה, 'כי גחלים אתה תותה על ראשו', רצה לומר, כי הרע שבך נמשך אליו, 'זה' ישלם לך', רצה לומר, הטוב שבו ה' יחברך ישלימהו לך, ולהיות שאין הקדוש ברוך הוא מכנה שמו על הרע לכן לא נזכר אלא על הטוב 'זה' ישלם לך', אבל על הרע אמר 'גחלים' אתה תותה על ראשו. וזה גם כן כוונת הפסוק 'יגמר נא רע רשעים' (מלכים א', שבתחת הרע שבצדיק ימשך אל הרשע ויהיה רשע גמור, 'ותכונן צדיק', והטוב שברשע תכונן בו את הצדיק שיהיה צדיק גמור, 'ובוחן לבות וכליות אלקים צדיק', כי הוא יודע מי רובו טוב ומי רובו רע, להשלים כל הרע לזה וכל הטוב לזה. אמנם הכל תלוי ביד האדם, כי מי שהוא רובו רע ימשוך אליו מעט הרע שבצדיק ויהיה כולו רע, ומי שהוא רובו טוב ימשוך אליו מעט הטוב של הרשע ויהיה כולו טוב.

וכן למקורו ושרשו. אמרו בזוהר (מ"ג קט): אי הכי דהווא מדברא איהו תקפא דסטרא אחרא, היך פקיד קודשא בריך הוא על ההוא שער לשרא ליה לטורא אתרא דאקרי עזאזל, הוה לון לשרא ליה להווא טורא דאזלי ישראל

הצדיק כמעשה אבן השואבת לברזל הנקראת קאלמיט"ע בלע"ז שחוציאנו ממקום שנקבע שם בראיה, וה' עשה דמיונות בעולם להאמין אדם בתורת חכם.

ורבינו כתב (ליקוטים משל ד"ה יולא ה'): כשהאדם מדבק את עצמו במקור הטוב אז נעשה האדם כאבן השואבת המושך אצלו כל דבר, וכמו כן כשהאדם מדבק את עצמו לחיות האמיתי של שורש הטוב ומייחד בכל עובדי מעשיות, אז הוא מושך לעצמו כל חלקי הטוב אשר המה צפונים ונעלמים בתוך הגלות בין הקליפות וחיצונים, דמאין יש להם להחיצונים להתפשט, ויחלה גוים מאין הוא חיותם וקיומם, אין זה כי אם מחמת ומלכותו בכל משלה שגנוה ונעלם בחוכם ניצוץ טוב הקדוש המתיה אותם, וכשהאדם מדבק הטוב אל המקור והשורש אז גם כן כל חלקי הטוב נמשכין לשורשן, ואז ממילא יתפרדו כל פועלי און.

וכן הוא בעירין קדישין (פר' האינו ד"ה האינו): בטהרת וזיכוך גופו וחומרו אזי יכול לשאוב אצלו כל החיות והכח של הדוממין והצומחין והחיין והמדברין, כי זה יודע למי שיודע וכן הוא האמת כי דרך הענף להתקרב אל השורש כי הכל הולך ומשך ונשאב אל השורש ולכן הדומם נמשך ונשאב חיותו וכחו אל הצומח וכו', ועל כן הצדיק התמים שמוזכר גופו וחומרו מחמת ריבוי וגודל אור נשמתו בזיכוך וטהרת גופו וחומרו, נמשך ונשאב אצלו כל החיות והכח של כל הדברים הגשמיים שבדוממין והצומחין והחיין והמדברין, כי טבע הענף להיות נמשך ונשאב ולהיות נכלל בהשורש.

וזה נמצא הטוב שיש בהרשע נחלץ. ראה בספר הגלגולים (פ"ט): ובהו תבין שיש צדיקים גדולים שעושים אזהר מעשה רע מגונה מאד, והיא תמיה גדולה איך צדיק גדול יחטא ויעשה עבירה מגונה מאד, אך הענין כי הרע המעורב בו

לְהַרְשֵׁעַ וְאִינוֹ שׁוֹמֵעַ לוֹ, אִזּוֹ מִצָּא הָרַע שְׂאֲצֵל
הַצְדִּיק מְקוֹם לְלִיזָה, וְהָרַע קוֹבֵעַ מְקוֹמוֹ אֲצֵל
הָרַשָּׁע וְקָנָה שָׁם מְקוֹמוֹ כִּי הוּא מְקוֹרוֹ וְשָׂרְשׁוֹ.

יחד עם הטוב והרע נמשכים סכרם ועונשם

וְזָכָה וַיִּוָּתְבִין פְּנֵי הַגְּמְרָא (מגילה טו.) זָכָה נוֹטֵל
חֶלְקוֹ וְחֶלֶק חֲבֵרוֹ בְּגֵן עֵדָן, לֹא זָכָה נוֹטֵל
חֶלְקוֹ וְחֶלֶק חֲבֵרוֹ בְּגֵיהֶנֶם סִי. פִּינֵן דְּהַטּוֹב יֵשׁ לוֹ
שְׂרָשׁ בְּעוֹלָם הָעֲלִיּוֹן בְּעוֹלָם הַבָּא, אִם כֵּן פִּינֵן
שֶׁהַטּוֹב נִמְשָׁךְ לְמַטָּה לְהַצְדִּיק, מִמִּילָא גַם רוֹחֲנִיּוֹת
הַטּוֹב שֶׁבְּעוֹלָם הַבָּא נִמְשָׁךְ אֵלָיו סִי. וְחֶלֶק הָרַע
שְׂאֲצֵל הַצְדִּיק עִם חֶלְקוֹ בְּגֵיהֶנֶם נִמְשָׁךְ לְהָרַשָּׁע,

וּמַעֲנִישִׁין אוֹתוֹ גַם עַל הָרַע שֶׁל הַצְדִּיק, פִּינֵן
שְׁבַחַר בּוֹסִי.

יחזקאל הובטח טיהרה די לרשע בעונש חטאיו

אִךְ בְּאֵמַת גַּם עֲנוּשׁ לְצְדִיק לֹא טוֹב (משלי י טו.)
שֶׁהַצְדִּיק אֵינוֹ רוֹצֵה שְׂעַל יְדוֹ יַעֲנֵשׁ הָרַשָּׁע
וַיִּירֶשׁ גֵּיהֶנֶם כְּפָלִים בְּכָל חַטָּאוֹתָיו סִי. וְזֶהוּ
שֶׁהַכְּסִיחוֹ ה' יִתְבַּרֵךְ לְהַנְבִּיא שֶׁהִזְהִירוֹ לְהוֹכִיחַ
אֶת הָרַשָּׁעִים, שְׂלֹא יִירָא וַיִּפְחַד פֶּן וְאוֹלֵי לֹא יִשְׁוּ
אֲזַנָּם לְדַבְּרֵי וְלֹא יִקְבְּלוּ מוֹסְרָיו, וַיְהִי מוֹדִיעַ
וְאִזּוֹ יִקְבְּלוּ עֲנֵשׁ עַל יְדוֹ וְכַנְ"ל סִי, עַל כֵּן הַכְּסִיחוֹ
ה' יִתְבַּרֵךְ שֶׁהֵגֵם שְׂלֹא יִשְׁמַע לְמוֹסְרֵוֹ וְאִזּוֹ בְּרָדָי

ביאורי החסידות

סו. כיון שהרע נמשך לרשע מפני בחירתו כרע, הרי הוא
נענש בגיהנם גם על כל הרע שנמשך אליו מהצדיק. סח. אין
הצדיק רוצה שיענש הרשע על הרע שנמשך אליו מהצדיק, שאו
נמצא שהצדיק גרם לו להיענש, ולא טוב הוא לצדיק שיענש אדם
בסבתו. טו. כי בשעה שמוכיח הצדיק את הרשע ואין הרשע
שב ממעשיו, מקבל הרשע את הרע שהיה בצדיק.

ציוני החסידות

כתיב (מסילס פנ יג) 'כי אתה תשלם לאיש כמעשהו', ולא יותר.
אמנם נקדים מאמר מוריני החסיד הקדוש ז"ל, שאמר שהצדיק
מוכיח לרשע ורוצה להחזירו בתשובה, אי אפשר שלא יטמא
הרשע במחשבתו להצדיק באיזה הרהור קטן באפס מה, וזה
הוא מחמת התקשרותם באותה שעה שרוצה הצדיק להחזירו
הרשע ולקשר בעצמו, והענין נמשל לאדם המטאטא את הרחוב
המלוכלך מובל, הגם שישמור את בגדיו מאוד לא יחדל מלכלוך
וכתם קטן באפס מה והוא מסוג הנמנע, וכן הדבר הזה בדקות
ורוחניות, וכמו שכתבתי לעיל פירוש הכתוב 'טוב מעט לצדיק'
(סס לו טו), מה שהטוב הוא בבחינת מעט להצדיק, הוא 'מהמון'
וכו', שהם גורמים להתיש כח הקדושה על ידי רשעתם
ומחשבותם, עד כאן לשונו. והנה בודאי אם הצדיק מתכוון
להוכיח את הרשע, בודאי שאינו נענש על ההרהור שבא לו
שנכתם מעונות הרשע, כי כלפי שמיא גליא שאינו רוצה בזה,
כי אם הרשע מחטיאו בהתקשרותו. ועתה נדבר מדרך הכסילים
והרשעים, הגם ששומע איזה תוכחת מוסר מהצדיק ולכו ימס
בקרבו מבדרי הצדיק, ובודאי מתחרט על כל פנים באפס מה
על עוונותיו, כי בדמים היוצאים מן הלב נכנסין ללב, ואחר כך
חוזר לסורו וחטאיו ואלותו לא תסור ממנו, ויש רשעים התוהים
על הראשונות ושונא את החכם על תוכחתו, כי נשבר לבו
בקרבו רגע מחמת דברים שקשים כגידין ששמע ממנו, ואם כן
בודאי הרשע הזה אינו מקבל שכר על הרהור תשובה שהורה
בעת שמעו תוכחת מוסר מהצדיק, כי לא רצה בזה, ובפרט
כשתוהא על הראשונות, ואז המשפט כנוגה יצא ששכר הרהור
עבירה הנ"ל שעבר על הצדיק בשעת תוכחתו לרשע על ראש
רשע יחול, ובהיפך שכר הרהור תשובה שעשה הרשע בעל כרחו
נוטל הצדיק. נמצא פירוש הגמרא שזה שלא זכה נוטל חלקו

סח. בגמרא: כל אחד ואחד יש לו שני חלקים, אחד בגן עדן
ואחד בגיהנם, זכה צדיק נוטל חלקו וחלק חברו בגן עדן, נתחייב
רשע נוטל חלקו וחלק חברו בגיהנם. ע"כ. ולכאורה הדברים
תמוהים, מפני מה ינתן שכר לצדיק ועונש לרשע שלא על פי
מעשיהם. סו. כיון שהטוב הטמון ברשע נמשך לצדיק, ממילא
גם שורש חלקו הטוב של הרשע בעולם הבא נמשך גם כן לצדיק.

במברא ביה. אלא כיון דהא אזול ביה ישראל ארבעין שנין הא
אחבר תקפיה, ותקפיה אחתקף באתר דלא עבר ביה גבר תמן
לעלמין, ובההוא טורא הא הוה דיוריהון דישאל תמן ארבעין
שנין, אבל בהאי שעיר ההוא אתר איהו טנרא תקיפא עלאה,
ותחת עמקא דההוא טנרא דבר נש לא עייל תמן איהו שליט
יתיר למיכל טרפיה, בגין דיתעבר מעליהו דישאל, ולא ישתכח
בהו מקטרגא עלייהו בישובא נ-אם כך שאותו מדבר שהלכו בו
ישאל הוא חזקו של הצד האחר, איך ציוה הקדוש ברוך הוא
על אותו שעיר לשלחו להר אחר שנקרא עזאול, היה להם
לשלחו לאותו הר שהלכו בו ישראל במדבר. אלא כיון שהלכו
בו ישראל ארבעים שנה הרי נשבר תזוקו, ותזוקו התחזק במקום
שלא עבר שם אדם לעולם, ובאותו הר היה שם מגוריהם
של ישראל ארבעים שנה, אבל בהר שעיר אותו מקום הוא סלע
חזק עליון, ותחת עומק אותו סלע שלא נכנס שם אדם הוא
שולט יותר לאכול את טרפו, כדי שיעבור מעל ישראל, ולא
ימצא בהם מקטרג עליהם בישוב.

ויזו תבין כונת הגמרא. וכן כתב בהגהות פנים מאירות על
ספר הגלגולים (פ"ט): זהו שאמרו חז"ל זכה צדיק
נוטל חלקו וחלק חברו וכו'. וגם זהו שאמר הכתוב (שע"ג יא)
'אוי לרשע רע כי גמול ידיו יעשה לו', רצה לומר, 'אוי לרשע'
שרובו רע, 'כי גמול ידיו רצה לומר אף הטוב שעושה יעשה
לו', כלומר לצדיק שרבר בו בפסוק הקודם באמרו 'צדיק כי
טוב'.

וכעין זה כתב בעבודת ישראל (לקוטי ד"ס זכ"ל זיק): זכה צדיק
נוטל חלקו וחלק חברו בגן עדן, נתחייב רשע נוטל חלקו
וחלק חברו בגיהנם. וצדיק להבין מהות החשלוּמין מדוע יזכה
הצדיק בחלק חברו, ומדוע ילקח הרשע בחלק חברו, הלא

יקבל הרשע ענש,
הצדיק רע הרשע בן
הנביא פי יהיה די
הצלה רצה לומר ע
הרע מנפשו, ונמשך
ואתה תזכה לחלק חו
הוא נמשך אצלו פי
גם חלק הטוב הרע
ותטל חלקו בגן

קרה לקח לעצמו
ופעיתה יוכנו דברי
מקח רע ל

הפחלקת שעשה עב
נמשך כל הרע של
ממנו חלק הטוב שן

על כל לשון הצלה שבמק
עני שהרי כבר נאמר לעי
צדק לחזור ולאמרו שנית.

וחלק חברו שהוא הצדיק
פניו, ועבר עליו איזה הר
ששך לרשע, אבל זכה, ש
שהיה בתשובה, כי זה חל
ועוד כתב (למנו פ"ה מ"ג):

הבא, כמו שכתבתי ל
הכל נשמה יש חלק בתור
לקח אם חטיב דרכיה, וז
האורות אין להם מקום לו
ונתגלים אליו ומוסיף בזה
חלק הרע של הצדיק המו
תמיד אחר חמדת עולם הו
מקבלם בסכר פנים יפות.
חלקו וחלק חברו בגן ו
חברו בגיהנם: דאי לא ח
בגן עדן, אלא יען שהכל
חלק הטוב והרע, והצדיק
להיפך וכ

וכן והבין כל זה בחומת
הוא בין צדיק
מבין והולך את חלק הט
פירושא בחמרא, אבל ה
ישאל הם מלאים מצות כ
למטה מחמת שהוא בלא

ראויים לנחל משום כי את המעשר כו' וחס היו ראויים לכן, (ו) לזה שפיר אמרתי שחס לא ינחלו נחלה דהיינו המעשר. והוצרך לכתוב על כן לזכר מהו הנחלה. ודוק היטב:

7 ← או על דרך גס את זה כו'. (כ) זכה נוטל חלקו וחלק חבירו בגן עדן

וטעמא צעי, (ו) וכוח על דרך עת לעשות כמו שכתוב צז"ק (מ"ח) [מ"ח] ז"ל, והטעם משום התגברות הסטרא אחרת צריך יותר התגברות לקדושה, (ו) וגם להשלים (צדצרי כ"ח) [כדצרי החכם]. לזה בגן עדן צעד (כראשון) [כרשע] נוטל חלקו, וזה בגימטס עצור התגברות הלחון

תדרש נועם

דמהו הנחלה דהיו הבכורים ראויים לנחול דעכשו לא ינחלו אותה עור, ועל זה אמר הכתוב "כי את מעשר בני ישראל אשר ירימו לה' תרומה נתתי ללוים לנחלה" היינו דהנחלה שלי דהוא המעשר מבני ישראל היו באמת ראויים הבכורים ליקח, אבל בעבור דנכשלו הבכורים בעון העגל, על כן לקחתי לי ולעצמי את הלוים במקום הבכורים, ונתתי להלוים המעשר דהיינו מגיע להבכורים, והבכורים לא ינחלו עור הנחלה של המעשר בתוך בני ישראל.

(ד) ולזה מסיים יפה הכתוב על כן אמרתי בתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה, היינו דהבכורים לא ינחלו בתוך בני ישראל הנחלה של המעשר רק יתנו זאת להלוים, ולזה הוצרך הכתוב לכתוב "על כן" והוא כדי לבאר לך מהו הנחלה דלא ינחלו עור הבכורים בתוך בני ישראל, וסרה גם כן קושיית האוה"ח הקדוש דכאן אומר הכתוב טעם אחר מכאשר בתחלה, דהרי כאן הוא המדובר על הבכורים, דהם לא ינחלו הנחלה של המעשרות, ודוק היטב: (ראה בארוכה בהשגחה לפרשת קרח ע' ר"ב-רמ"ז).

(ב) או יאמר ועבד הלוי הוא את עבודת אהל מועד והם ישאו את עונם, ויבואר על דרך הכתוב (קהל ו, יד) גם את זה לעומת זה עשה האלוקים, ואמרו דז"ל

(תנינא טו.) דכל אחד יש לו חלק בגימטס וחלק בגן עדן, וזה נוטל חלקו וחלק חבירו בגן עדן, ולכאורה זה טעמא בעי, וצריך להבין מדוע אם זכה נוטל גם חלק חבירו, דמה שייכות יש לו בחלק חבירו.

(ו) ויובן על דרך הכתוב (ההלים ק"ט, ק"ו) עת לעשות לה', הפרו תורתך, וכמו שכתב בהזוהר הקדוש (תרומה ק"ה:) מר' חייא ז"ל דבשעה דהרשעים הפרו תורתך אז צריכים הצדיקים להתאמץ ולעשות לה' מעשים טובים, לפי דהרשעים הפרו תורתך ובשביל דאינם משתדלים בני עלמא בהתורה הקדושה כראוי, והטעם מדוע צריכים הצדיקים להתגבר אז ביותר, משום דעל ידי דהרשעים הפרו תורתך בוודאי דיש אז התגברות הסטרא אחרת, ואם כן צריך דיהי' זה לעומת זה, וצריך אז יותר התאמצות והתגברות דיוכלו להגביר את כוח הקדושה, נמצא על כל פנים דהחטא של חבירו היא הגורמת לו והכריחה אותו להוסיף אומץ בהתגברות קדושה, ועל כן בדין מגיע לו חלק חבירו הרשע דגם התגברות הסטרא אחרת, דהרי על ידי זה הי' לו להצדיק עבודה יתירה, והי' צריך להתאמץ יותר כפל ופי שנים בעבודתו בקדושה מאשר הי' לו אלו לא הי' התגברות הסטרא אחרת.

7 (ז) וגם יתכן עוד טעם לדבר מדוע

וכסן, (ח) וחכו ועשו כלו עליו יחול א' חיצות ח"מ וע"ד כ קדשו. ולזה וחס י עונם, דאז כשעשה

מגיע לו חלק חבירו, לפ להשלים גם החלק דח כדברי החכם דאמר משי קצבה במלכותא דאור להכניס לאוצר המלך, מהם דלא יוכלו ליתן סיבה שהוא, אז צריני ולהשלים מה דחסר עו דלא נתנו, כי מחלק המי באיכות בהשגחה לפרשת קר נוטל חלקו וחלק חבירו חבירו הרשע שלא הי להיפך חבירו הרשע נוג בגימטס, עבור כי הוא גו אחרת להצדיק הזה להב מצות ה' והלאוין, ועל חלק הצדיק בגימטס והב

(ח) וזהו ועבד עבודת, היינו דהצדיק בעצמו ועליו בלבד י דגם החלק דמחסר הו להשלים, "אוהל מועד הוא א' מ' והוא כינוי (חיק"ו בהקדמה א:) ואהל גם כן כינוי להשכינה התוועדות שם הוי' ו ומכונה אהל מועד על כן (כ) והי' בהיכל קדשו דהשם אדני' דגימטריא והאהל מועד של השנ

מחבר אלהים אלהי אבי הורוויץ זצ"ל
אב"ד ולי"א צקייק טארניצראד
ה' אב ת"ת
י. שנימן ווייס

נועם מגדים קרח וכבוד התורה רט

צתערובות, אבל עתה נזקק ונקרא הוא, והבן היטב: L

או יאמר עס (ט) דברי הרב מור"ש ז"ל בלחם גלל תודה כו', ואחר העיון

וכן, (ח) וזכו ועבד כלוי הוא לצד כולו עליו יחול 'אוכל' מועד ראשי תיבות ח"מ וע"ד השכינה וכו' כהיכל קדשו. ולזה והס ישאו טונס ורצים טונס, דלז כשעשכ חטא ועון כי

תדרש נועם

בדור דאינו הגון, צריך הצדיק בעצמו לעבוד את עבודת הקודש הזו, ועל כן הוא זוכה גם בחלק חבירו הרשע ונוטל חלקו בגן עדן, ולעומת זה הוא "והם ישאו את עונם" היינו דהרשע נוטל גם את חלק חבירו הצדיק בגיהנם, ואמר "עונם" לשון רבים, דאז בשעה דנעשה החטא היו רבים, דהי' בתערובות הגוף עם הנפש והיו או רבים, אבל עתה אחרי דהתגבר כבר על הסטרא אחרא ונזדכך כבר, אז כבר הוא יחידי, דהיו לאחדים הגוף עם הנפש לטובה, על כן אמר ועבד הלוי "הוא" לשון יחיד, והבן היטב: (ראה בארוכה בהשמטת פירשת קרח רט"ו-רכ"א).

(ג) (ט) או יאמר ועבד הלוי הוא את עבודת אהל מועד והם ישאו עונם, ויבואר עם דברי הרב מוה"ר שמעלקא ז"ל מניקלשבורג דפירש הגמרא (מנחות טו.) לחם גלל תודה, ואין תודה גלל לחם, דהכוונה הוא דצריך לבקש דיהי' לו לחם ופרנסה בגלל ובשביל דיהי' לו כוח ופנאי להודות לה' ולעבוד את עבודת הקודש, וזהו לחם גלל תודה, אבל "ואין תודה גלל לחם" היינו דלא יעשה להיפך דעיקר התורה והתפלה שלו תהי' בגלל ובשביל דיתן לו ה' לחם ופרנסה, והנה אחר העיון היטב יתברר דמה דעושים עיקר כוונתם בתפלתם בשביל לחם ופרנסה הוא עון גדול, דהרי זה דומה למי דבא לפני המלך ואומר לו אדוני המלך בקשתי ממך הוא דתחטוב לי עצים ותשאוב לי מים ותבשל לי קדירתי ותעשה כל

מגיע לו חלק חבירו, לפי דהוא צריך עכשיו להשלים גם החלק דחיסר חבירו הרשע, כדברי החכם דאמר משל על זה, דיש תמיד קצבה במלכותא דארעא כמה צריכים להכניס לאוצר המלך, ואם נמצאים איזו מהם דלא יוכלו ליתן חלקם מחמת איזה סיבה שהוא, אז צריכים השאר להוסיף ולהשלים מה דחסר עכשיו על ידי אותן דלא נתנו, כי מחלק המלך אין לגרוע, (הובא באריכות בהשמטה לפרשת קרח) ועל כן אם זכה נוטל חלקו וחלק חבירו בגן עדן, היינו חלק חבירו הרשע שלא השלים מצותיו, וכן להיפך חבירו הרשע נוטל חלקו של הצדיק בגיהנם, עבור כי הוא גרם התגברות הסטרא אחרא להצדיק הזה להביא אותו לעבור על מצות ה' והלאוין, ועל כן נוטל הרשע את חלק הצדיק בגיהנם והבן. L

(ח) וזהו ועבד הלוי "הוא" את עבודת, היינו דהצדיק הנקרא לוי הוא בעצמו ועליו בלבד יחול כל העבודה, דגם החלק דמחסר הרשע צריך הצדיק להשלים, "אוהל מועד" הראשי תיבות הוא א' מ' והוא כינוי להשכינה הקדושה (תיקו"ו בהקדמה א:) ואהל מועד בעצמו הוא גם כן כינוי להשכינה הקדושה, דהיינו התוועדות שם הוי' בתוך השם אדני, ומכונה אהל מועד על שם הכתוב (חבקוק ב, כ) וה' בהיכל קדשו, (תיקו"ו ח' ג, יח:) דהשם אדני' דגימטריא היכל, הוא ההיכל והאהל מועד של השם הוי' ב"ה, אשר

שום ז"ל, חרף וגם לזה נועל חוין חנם ירו ריך דו, (קכו) תב ו"ל יים זים יל: רה יים ידי אז הי ות זה יא גן לו יא יק על לו יע

במצרים שלא תהיה שם עוד לעולם שליטת המכה? ונראה דאיתא בספ' שעשר המכות הן נגד עשר ספירות, ונראה שהן ממטה למעלה, נמצא דארבה נגד ספירת בינה, ובינה היא תשובה כדאיתא במס' מגילה (י"ז, ב), ותשובה מאהבה עושה מזדוגות זכיות, והה"ד שגהפכת המכה שעל החטא, היינו העונש על החטא נהפך לטובה ולשכר. ע"כ דייקא או נהפכה המכה לטובה, שלא תהיה עוד שליטת אותה מכה במצרים לעולם, נמצא שע"י המכה נגרמה תוספת טובה.

ומעין זה בשמחת פורים. כי העונש היה להשמיד ולהרוג וכו', וכשעשו תשובה נהפך לחיים בתוספת שלימות, שהיא שמחה, כי עני חשוב כמת, ואיזה עשיר השמח בחלקו (אבות ד', א'), נמצא עיקר עשירות היא השמחה, ועשירות היפך עוני, והיא עיקר החיים, כי ידיעת ההפכים אחת, עניות כמיתה — ועשירות הוא חיים שלמים. ומענין זה מהדרין מן המהדרין בחנוכה, כי היוונים רצו להעבירם מחוקי רצונך, וכששבו בתשובה זכו למצוות בתוספת שלימות, היינו מהדרין מן המהדרין, [וכבר כתוב זה במק"א].

76 דבר נא באוני העם וגו' (י"א, ב'). אין נא אלא לשון בקשה וכו' שלא יאמר אותו צדיק אברהם ועבדו וענו אותם קיים בהם, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם (רש"י, מברכות ט', א). יש להבין למה ליה לכתוב לשון בקשה, הרי היה מספיק שיכתוב: דבר באוני העם, בלא תיבת „נא“, רק בלשון ציווי כמו בכל מצוות עשה.

ונראה בהקדם ליישב קושית המפרשים בענין ברכת יצחק ליעקב, שהיתה דרך טעות, ולמה לא נצטוו בפירוש מאת השי"ת לברך את יעקב [ע"י דרשות הר"ן]. ונראה, דהנה הברכות היו מגיעות לעשו בשכר כיבוד אב, אך יעקב זכה בהן ע"ד: זכה צדיק גוטל חלקו וחלק חבירו בגן עדן (הגיגה ט"ו, א), זאופן הזכיייה היא כשיש איזה חיבור ביניהם בשעת המצוה, או גוטל חלק חבירו בגן עדן, כדרך שלהבת קטנה שנכבית בהגיעה לאור גדול כי אור השלהבת נכלל באור הגדול, ככה בזה, בהתחבר אור הקטן של הרשע עם אור הצדיק, נכבה ונכלל אורו באור הצדיק. והנה יעקב היה יודע ברשעתו של עשו, ומעולם לא רצה שיהי' לו שום חיבור עמו, ולא היה אפשר לו לזכות במצות כיבוד אב של עשו, ע"כ מן השמים היתה גסיבה שיצחק יסבור בשעת ברכה שהוא עשו, נמצא שהיה ליצחק חיבור עם עשו במחשבתו, וחיבור עם יעקב בפועל, [כעין זה כתוב בזה"ק (וישלה קע"ו, ב) לענין רחל ולאח בלילה הראשון, ד' יעקב היה מחובר לרחל במחשבה ועם לאה במעשה], כי סוף סוף היה נהנה ע"י המטעמים של יעקב שהיו לפניו, והי' דבוק עם זה שהוא לפניו עי"ז, ע"י רש"י סנהדרין (נ"ח, א, ד"ה ודבק). [וע"י תוספות שבת (ע"ב, ב, ד"ה נתכוון), דאם נתכוון להתוך תלוש ונמצא שהוא מחובר, מקרי מלאכת מחשבת, כיון דנתכוון לאותו חפץ שהוא לפניו, ודוקא אם נתכוון להתוך תלוש זה והתך מחובר אחר, לא חשיב מלאכת מחשבת, עי"ש, וה"נ הי' הדיבוק עם יעקב שהיה לפניו, כי אליו נתכוון, ודו"ק]. ובאמצעות יצחק היה חיבור ליעקב עם עשו ג"כ, כיון דיצחק היה מחובר עם שניהם, וכיון דאז היו שניהם עסוקים במצות כיבוד אב, גם יעקב וכן עשו, ויצחק היה החפץ של מצוה לשניהם, נמצא היה החיבור של יעקב ועשו באמצעות חפץ מצוה של כיבוד אב, ע"כ היה מועיל החיבור הזה, שיזכה יעקב למצות כיבוד אב של עשו, [ע"י שו"ע הרב ז"ל, סי' ע"ו, ס"ק ב', דוק היטב ותשכח].

וככה היה במצרים, דכתיב וינצלו את מצרים, שעשאוה כמצולה שאין בה דגים

מכה
ותם
ו"ח
ורה
כל
רא
ורת
גחד
גדו
לות
יים
זאה
גם
י"פ
ה"
ושי
הם
זות
גנם
הם
חול
כס,
שי
תר
רק
ה:
זות
בה
רץ,
עב
ליו
ונן,
מר
שב
ה"
בר
זיה
בה

ספר אר"צ

הגאון והמורה

כאן מופיע אר"צ פכח"ו זצ"ל

אר"צ קוב"צ

נא ישיג תכני זולין

(ברכות ט' ב), ופי' האר"י ז"ל שישראל הוציאו מהן כל חלקי הקדושה, והיינו כעין זכה צדיק נוטל חלקו וחלק חבירו בגן עדן, והיה צריך זה לבוא באמצעות איזה חיבור שיש בין ישראל ומצרים, ויהיה החיבור באמצעות איזה חפץ של מצוה, שיהיה משמש לשניהם בתור שכזה, ע"כ היתה מצוה שישראל ישאלו ממצרים, וזו מצות גמילות חסד למצרים, וגמ"ח גדול כזה, לאנשים הגונים כישראל בני אברהם יצחק ויעקב, מה גם שהיה אחר המירוץ בגלות מצרים והיו מוכנים לקבלת התורה. והנה איתא דצדקה היא מצוה כוללת כל שיעור קומה, וע"כ בירושלמי ובמדרש (ב"ר פי"ז, ג'. ועי' במת"כ) קורא תמיד לצדקה מצוה סתם, כידוע, וה"ה גמילות חסדים שגדולה מן הצדקה (סוכה מ"ט, ב), ע"כ נתכללו במצוה זו כל ההארות מכל מיני מצוות שהיו להם מעודם.

והנה המהר"ל כתב דהנותן והמקבל יש להם חיבור, ה"ג היה לישראל חיבור אל המצרים באמצעות הכלים שהשאלום, וגם שאמר השי"ת לשון "דבר גא" אין גא אלא לשון בקשה, שלא יהיה חיוב, רק כעין גמילות חסדים למקום, איזה חסיד המתחסד עם קונו (זוהר משפטים קי"ד, ב), הגה קיימו גם ישראל בקבלת הדברים בשאלה, מצות גמילות חסדים, הגה היה ממש דוגמת הנ"ל, שהיה חיבור ליעקב ועשו באמצעות יצחק, שהיה לשניהם חפץ מצוה אחד באותה מצוה ממש, ה"ג היו הדברים הנשאלים, חפץ של מצוה לישראל ולמצרים בשווה, לזה גמ"ח ולזה גמ"ח, ובאמצעות זה נטלו חלקם בגן עדן, וינצלו את מצרים שהוציאו מהם כל חלקי הטוב. ובוזה מיושב מה שאמר השי"ת בלשון בקשה ולא בלשון ציווי, כי אם היה לשון ציווי לא היה נחשב גמילות חסד, דחסד הוא מה שאדם עושה בנדיבות לבו, וכאן היה צריך שתהיה לישראל אחיזה וחיבור באותה מצוה שהם מקיימים, כדי שבאמצעותה יוציאו בלעם מפייהם ויעשו כמצולה שאין בה דגים.

והנה המפרשים הקשו, למה היה צריך זה להיות דרך אונאה, לומר שישאלו, כיון דבסוף לא החזירו להם, היה ראוי גם מעיקרא שיקחו בעל כרחם, עי' דרשות הר"ן. ולענ"ד הא דגזל נכרי אסור, משום שיש גם לנכרי קצת אחיזה בקדושה, וחזינא דמצווה בז' מצוות, [ועי' הוריות (י"ג, א) דמבואר שם חידוש גדול, דנכרי עדיף מעבד, שאינו בכלל ארור]. ולולא זאת לא היה גזל נכרי אסור, דבלי חלקי קדושה אין לו שם אדם כלל, ונמשל כבהמה גדמה.

[ומ"ד גזל נכרי מותר סבירא ליה דכל אחיזתם בקדושה היא רק באמצעות ישראל, כמבואר בתנודב"א (פרק כ"ד), ובפסחים (ס"ח, א), ובע"ז (ב', ב), היינו מחמת שהם משמשים לישראל, ע"ד שדרשו ז"ל (ברכות ו', ב) כל העולם כולו לא נברא אלא לצוות לזה, ואף דעכו"ם אין כוונתם לכהן, כדאית' במס' ע"ז (ב', ב): כל מה שעשיתם לא עשיתם אלא לצורך עצמיכם, מ"מ כיון דסוף סוף הם צוותא לישראל, יש להם קצת זכות, כעין שכתוב ברש"י (ויקרא ה', י"ז, מתו"כ), דמי שאיבד סלע ומצאה עני ונתפרנס בה, הקב"ה קובע לו ברכה, אף שלא היה בכוונה, כיון דסו"ס נגרמה הנאה לעני על ידו, ה"ג סוף סוף נגרם לישראל צוותא על ידם. האמנם יש לחלק דשאני ישראל מנכרי, דבישראל אפילו נותן צדקה על מנת שיחיה בני חשיב צדיק גמור, ולא בנכרי, כדאיתא בר"ה (ד', א), מ"מ יש להם קצת אחיזה בקדושה על ידם, וכיון דאחיזתם בקדושה היא רק באמצעות ישראל לא שייך לאסור לישראל גזל נכרי מפאת זה, כיון דהם מצד עצמם אין להם מאומה רק מצד ישראל, ומה שיש קצת קדושה באמצעות ישראל מועילה שיהיה אסור גזל מנכרי לנכרי, אבל לא ישראל מנכרי, כיון דישראל הם שורש הקדושה שלהם, א"כ כשישראל גזל מנכרי

חזרה קרן לבעלים. ו מישראל, מ"מ חשובו דגליוני ס"ת, אף דבט שהם גליונים לכתב, בהתבטל הכתב, ודווק הנכרים דומים לגליוני קצת קדושה עצמית, ע סו"ס עיקר גזל נ שפיר הכל, דבר דבר קדושה, כמו שיש לכל ממצרים, כי דרך גזל כתוב: וינצלו את מצ הקדושה ולא נשארה ולא היה חיוב השבה, לענ"ד נכון.

ובהאי ענינא נ" שבע מצוות, וכן מצי לישראל אסור מהתור חידוש הרמב"ם (פי"ב) קנאין פוגעין בו, גם (פי"י הל"ו) דאין מקנ דעלמא, הרי כולם מצ לנקוט שקיבל עליו, ז מקבלים גר תושב בזו כל חידוש בזה שנעט עליהם בני נח ולא קיי שאינו מצווה ועושה, לא תחגם, כיון דדינו [כעין קיבל עליו דבר ועושה, ע"כ מצווין ל הזה, דבאמת דבר חיד ישראל דווקא לקבל רשע, והיינו אע"ג שנ מצוות טורפין אותן ו התירו, והוא כעין: ע"כ בי"ד של ישראל

וינצלו את מצר בשם האריו"ל שהוצי אנשי דור המבול נו המבול עיקר חטאם ו שלא נחתם גזר דינם

ונראה לומר הפך זה חייא אתי משמע אחי דוד שבדקו ולא מצאו שום פסול, כי זה בא משפטיה וזה בא משמעו ולא היו תולים שיש כאן פסול רק רביתה מעצמה מיתה כך יראה.

פרק מציאת האשה

מעשה בריב"ז זכור. (ס"ו ע"ב). מעשה ברבן יוחנן ותימא כי מה הוא השבח והודאה שנתן ריב"ז על זה, ואמר אשריכם ישראל בזמן שאתם עושים רצונו של מקום אין כל אומה ולשון שולטת בכם, וכשאין אתם עושים רצונו של מקום מסרן ביד [ב]המתן של אומה שפלה. ופי' זה כי אשר הם נמסרים ביד אומה שפלה הוא נמשך אחר מדריגתן, מפני שמעלת ישראל מעלה גבדלת אלקית, ואין חסרון שייך במעלה גבדלת, והמעלה הזאת דבר עצמי להם, וכאשר אין להם המעלה האלקית שהוא עצמי להם ולכך הם בטלים לגמרי ואינם נמצאים. לכך כאשר ישראל אינם עושים רצונו של מקום, ונמשך להם בטול עצמם הוא המעלה האלקית, הרי יגיע בטול להם לגמרי, ולכך נמסרין ביד אומה שפלה וביד בהמתם, שבוה כאלו הם אין להם מציאת נחשבים, אחר שהם נמסרים ביד אומה שפילה שהם עצמם פחותי המציאות, והנמסרים בידם כאלו נעדרים לגמרי ואינם בעולם, אבל מדרגת האומות אין עצם מעלתם המעלה אלקית אשר לא תקבל חסרון כלל, לכך אף כי הם אינם... בשלימותם אין כ"כ ירידה להם כמו לישראל.

ויש לך להבין מה שאמרו ולא עוד אלא ביד בהמתן, מפני שהיא חמרית ויש לבהמה מציאת

(*) ע' גבורות ס"ד ונתיב הצדקה ס"ב.

מה פחות, והבן מה שאמר כי היתה מלקטת שעורין שהן מאכל בהמה חמרי, שכלל המאמר הזה בא להודיע כי כאשר אין עושים רצונו של מקום אין לישראל מציאת נחשב כלל, ולכך הם נמסרים ביד בהמה, שמפני שהבהמה חמרית ומציאתה מציאת פחותה ושפל ומאכל החומרי שהבהמה מוציאת רע היתה מלקטת. והנה הריבה עוד יותר פחות עד שאין נחשב מציאת כלל, שהרי היא מלקטת מאכל החמרי מה שהיתה הבהמה מוציאה, וענין זה רמזה התורה באדם, דכתיב (בראשית א') וירדו בדגת הים, רמז לך הכתוב בלשון וירדו ולא כתב בלשון וימשלו בדגת הים, אלא אם הוא זוכה ואז האדם הוא צורה שלימה אל כל התחתונים, לכך ראוי לו להיות מושל על הדברים החומרים הם ב"ח שאינם מדברים שהם במדרגה החומר והצורה מושלת עליהם, ואם אינו זוכה שאין הצורה בשלימות הרי הוא ירוד לפניהם והוא נמסר ביד בהמה חיה ועוף שהם חומריים, כי הצורה השלימה עצם שלה אם אינה בשלימות הגמור היא בטלה לגמרי ולכך האדם ירוד לפניהם, ודברים אלו עמוקים מאוד בענין הצורה שהיא בשלימות, וכאשר תצא ממדרגתה אין לה מציאות כלל, ומפני כי ישראל הם האדם באמת כאשר אז"ל (יבמות ס"א א') אתם קרוים אדם שנאמר ואתנה צאני וגו' אדם אתם [אתם] קרוים אדם ואין אומות העולם קרוים אדם, ולפיכך יכנסו בגדר האדם אשר אמרנו למעלה, כמו שהאדם הוא צורת כל ב"ח שאינם מדברים והוא עליהם משמשים אל האדם, וכאשר אין האדם על השלימות הוא ירוד לפני ב"ח שאינם מדברים, ודבר זה ראוי לצורה מצד עצמה, וכך הם [ישראל] כאשר אינם עושים רצונו של מקום.*

מל"ח ממון חסר וכר'. פי' (שם). אמרה לו רבי לא כדון שאין קיום אל העושר מתלין מתלא בירושלים מלח של אדם כי אם ע"י ממון חסר ואמרי לה חסר הצדקה, ודבר זה דומה למעיין אשר הוא משפיע אל כל מקום ומתפשט מימיו, כל זמן שהמים יוצאים ומשפיעים אל כל צד מוסיף ומתגבר תמיד המקור, ומיד שאין המים הולכים ומתפשטים למקום אחר אז תיכף ומיד מתקלקל המקור, וכן כאשר הש"י משפיע אל האדם העושר, אם האדם משפיע אל אחר דהיינו שנותן לעני ומשפיע מעשרו, אז מוסיף השפע הבא אל האדם הוא העושר, אבל כאשר האדם מחזיק בעשרו מבלי שישפיע חוצה אל אחר, הלא המעיין אשר אין מימיו יוצאים חוצה מתקלקל המקור כאשר אין מימיו יוצאים ומתפשטים, וכן כאשר הש"י משפיע

חיצוני אצלו חלק טעון

ברכה אל האדם ונתן אליו עושר, יש לו להשפיע אל אחר מברכתו, שאז אינו די שאין הברכה פוסקת ואדרבא הברכה מוספת בשביל כי מתגבר המקור והוא מוסיף והולך, ואם אין משפיע מברכתו אז מתקלקל שפע הברכה. **ל**

ועוד הרי כבר התבאר, כי הממון הוא דבר תוספת, וכל דבר תוספת ראוי אליו ההעדר, כי דבר נוסף הוא ומפני שהוא דבר נוסף ראוי לקבל חסרון והידר, ולפיכך אמר מלח ממון חסר כלומר העושר עומד להתקלקל, כמו הבשר שהוא עומד להסריח, והדבר שהוא קיומו והוא נחשב מלח אליו הוא החסרון כאשר גותן צדקה לאחרים ומחסר ממונו, כי הדבר שהוא חסר שייך אליו השלמה והשלמה הזאת הוא קיום אליו, לכך המחסר את ממונו ונותן צדקה לעניים ויש כאן חסרון לאדם מצד הממון, הש"י נותן לו שפע והוא קיום לו.

ויש מפרשים כי מדת הדין מקטרג כאשר יש לו תוספת ממון שאין ראוי שיהיה לו תוספת, וכאשר חסר מן ממונו לעניים הוא ניצול מן מדת הדין שהרי הוא מחסר מן ממון שלו ונותן לעניים אשר בהם שולט מדת הדין, ואין כאן קטרוג מן מדת הדין אל התוספת עושר שלו, והפירוש שלפני זה עיקר וברור כאשר תבין.

ולאמרי לה חסד, מפני שבעל החסד הוא דבוק בחסדו, והחסד הוא קיום העושר, כי כאשר עושה חסד ג"כ הש"י עושה עמו חסד ומקיים העושר ויש קיום לעושר שלו מצד החסד, ולפיכך מלח ממון חסד, ועוד כי עתה אין כאן תוספת כיון שהוא משפיע לאחר, והתוספת שנותן לו הש"י הוא להשפיע לאחר, והנה שתי לשונות אלו שחולקים למר מלח ממון חסר שבזה עומד העושר דיש קיום לעושרו במדת הדין, כאשר מחסר ממון שלו ונותן לעני שאז אין מקטרג עליו מצד מדת הדין, ולמר מלח ממון חסד כאשר עומד במדת החסד ופי' מבואר וברור הוא *.

נותן לכל אחד ואחד מזון (ס"ז ע"ב), והנינו עיני כל בעתו, דבר זה ענין מופלג בחכמה, והוא למעלת המזון, כמו שפרשו ז"ל (פסחים קי"ח א') גדולה פרנסה יותר מן הגאולה דאלו הגאולה ע"י מלאך ואלו הפרנסה ע"י הקב"ה בעצמו דכתיב

* ע' גבורות שם.

** ע' נתיב הצדקה פ"ג.

האלקים הרועה אותי מעודי, ומפני שהוא ית' צורה אחרונה אל כל העולם, ומשפט הצורה שהוא מקיים הכל, לכך הפרנסה שהוא קיום הכל הוא מן הש"י במה שהוא ית' צורה אחרונה אל הכל, והבן מה שאמר שהקב"ה יושב ברומו של עולם, אמר לשון יושב כי כל ישיבה הוא הקיום ומצד קיום שלו נותן קיום לכל הנמצאים, ומצד שהוא ית' נבדל מהכל אמר שיושב ברומו של עולם, כי במה שהוא אחד הוא ברומו של עולם אין משתתף עמו שום נמצא והוא נבדל מהכל ובה הוא מקיים הנמצאים ונותן להם פרנסתם הוא קיומם, והדברים האלו עמוקים מאוד מאוד ואי אפשר לפרט, והבן כי כתיב פותח את ידך והוה ליה לכתוב תפתח את ידך, רק כתיב לשון נסתר כי בא המזון מצד שהוא ית' נבדל מהכל, כמו שאמר שהוא יושב ברומו של עולם, ובמה שהוא צורה אחרונה אל הכל הוא נבדל מהכל ולכך אמר שהוא יושב ברומו של עולם **).

וקם בהדי' אתונא וכו'. (שם). מר עוקבא הוה עניא נראה פירושו שהיה עומד במקום סכנה, וזה נקרא שהיה עומד בהדי אתונא הוה גריפה נורא, וקאמר כך מפני שמביא ראיה שיפיל עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חבירו ברבים, ולכך אמר דקם בהדיה אתונא דנורא, והטעם הוא כי כבשן האש מאבד ומפסיד את הדבר שהוא גוף וגשם בלבד, כי אין לדבר גוף גשמי קיום בכבשן האש יהיה מה שהוא, ואלו במלבין פני חבירו ברבים שהיא מכבה אור צלם אלקי הוא פני האדם אשר דבר זה אינו הפסד הגוף רק הוא הפסד הצלם האלקי, ובשביל כך נחסר מעולם הבא וכמו שאמרו (ב"מ נ"ט א') המלבין פני חבירו ברבים אין לו חלק לעולם הבא והבן זה גם כן.

המבזבז אל יבזבו יותר (שם). באושא התקינו המבזבו מחומש, שכך מצינו שויתרה התורה החומש, שצריך לפדות (החומש) ההקדש ולהוסיף ולוותר החומש, והוא מבואר ג"כ כי החמישי הוא נבדל, כי כאשר יש כאן שטח וכל שטח יש לו ארבעה צדדין מחולקין והאמצעי הוא החמישי הוא באמצע, ודבר זה הוא האמצעי הוא נבדל מן הארבע צדדין, כי

המבזבז אל יבזבו יותר (שם). באושא התקינו המבזבו מחומש, שכך מצינו שויתרה התורה החומש, שצריך לפדות (החומש) ההקדש ולהוסיף ולוותר החומש, והוא מבואר ג"כ כי החמישי הוא נבדל, כי כאשר יש כאן שטח וכל שטח יש לו ארבעה צדדין מחולקין והאמצעי הוא החמישי הוא באמצע, ודבר זה הוא האמצעי הוא נבדל מן הארבע צדדין, כי

המבזבז אל יבזבו יותר (שם). באושא התקינו המבזבו מחומש, שכך מצינו שויתרה התורה החומש, שצריך לפדות (החומש) ההקדש ולהוסיף ולוותר החומש, והוא מבואר ג"כ כי החמישי הוא נבדל, כי כאשר יש כאן שטח וכל שטח יש לו ארבעה צדדין מחולקין והאמצעי הוא החמישי הוא באמצע, ודבר זה הוא האמצעי הוא נבדל מן הארבע צדדין, כי

הארבע צדדין יש להם רוח כי הגשם יש לו רוחים כ' לו רוחק לכך הוא נבדל מן א אל יותר יותר מחומש, ו אותו לשמים כאשר תמצא הארבע ומפני שהוא נבדל חלק חמישי, אבל חלק ג' זה כי כל ד' צדדים הם גש שהוא נבדל מן הגשמי א האמצעי, לפי שהאמצעי א שייך אל הגשם שיש לו ר לו רוחק מתיחה

ודבר זה רמזו חכמי בת"כ פני המנורה יאירו בימין וג' נרות היו בשמאל מכאן א"ר נתן האמצעי ה הימין השמאל יש להם ר אל הגשמי, אבל האמצעי הנבדל מן הגשמי והאמצעי האדם שהוא רוצה לוותר מחומש, כי החומש יש בו מתיחה אל הקדושה בשביי ... לתת אותו ולהקדישו חלק ד' שהוא שייך לד' צ מתיחה אל הגשמי ולא ש דברי

המעלים עינו מן הצדק כו'. ביאור זה כי הש"י הוא מקור ושורש אשר ממנו יושפע הכל, ולפיכך נקרא מקור חיים שהמקור הוא משפיע תמיד, וע"ז נקרא הפך זה נקרא בורות נשברים (ירמי' ב') שהבור שנשבר הוא בעל חסרון ונפסד מעצמו, וכך הע"ז כחה כלה ונפסד מכ"ש שאינו משפיע אל ז שם אלקות, הם דומים כמ שם בור של מים והוא נשג ואינו משפיע לזולתו, כך כל המעלים עינו מן הצדקו הרי הוא יוצא מן הש"י אשו

** כלומר ב' עשיריות הם חב

לְמַלְאָה גְבוּרָהּ דְיָ יִשְׁמִיעַ כָּל־תְּהִלָּתוֹ: אֲשֶׁר־יִשְׁמְרֵי מִשְׁפָּט →
 עֲשֵׂה צְדָקָה בְּכָל־עֵת: דְּזַכְרֵנִי יְהוָה
 תְּשַׁבְּחֵתִי: גְּטוּבֵיהוֹן דְּיִמְרֵי דִינָא עֲבָדֵי

צְדָקָתָא בְּכָל עֵדָן: דְּדָבַר יְתִי יֵי פִרְעוֹנָא טָבָא עִם עֲפָא אֲדָפֵר לִי בְּפוֹרְקָנֵךְ:

מצודת דוד

(ג) אשרי שומרי משפט. אשרי אלה השומרים משפטי אל המקום, כי הרודף אחר התורה יודה בזה גדולת התורה ועושים צדקה בכל עת, כי זה יחשב להלול הנותן את התורה: (ד) זכרני. התפלל דוד על עצמו

אבן עזרא

(ג) אשרי. הטעם כי שומרי משפט הם ממללים קצה גבורתו. והזכיר גבורות השם כעבור גבורותיו בים סוף, וטעם להזכיר משפט כעבור עונות ישראל והשם שפטם כמעשיהם: (ד) זכרני. זה המשוור יתפלל אל

רד"ק

שומר הנה שלא יוכל אדם לספר כל תהלותיו, ואמר במזמור התשיעי אספרה כל תהלתך, דוד אמר אספרה כל תהלתך על כל הצרות שעברו עליו מהאויבים, אמר שיתן שבת והודאה לאל שהצילו כי המה גלויים לו. וכאשר בא לספר הנסים שעשה עם ישראל במדבר וכארצם בכל דור ודור, אמר מי ישמיע כל תהלתו, וכן עם היחיד לבד מה שעשה הקב"ה עמו טובות וחסדים בכל יום ויום לא יוכל לספר, כי פעמים רבות יעשה האל יתברך עם האדם נס ולא ידע ולא ירגיש בו עד אחר זמן שיתבונן בו. וכאשר אמר דוד כל תהלתך על הניסים הגלויים שעשה עמו הידועים לכל במלחמות האויבים: ישמיע. פירושו ומי ישמיע. ומי שזכר עומד במקום שנים. וקודם שהחל

מדרשי חז"ל

ולהשמיע כל תהלתו, אלא מקצת גבורותיו לדרוש מה שעשה ומה שתחיד לעשות למען שמו הגדול בבריותיו, שנאמר: דוד לדור ישבח מעשיך. משל לשני אנשים אחד גבור ואחד חלש. החלש לא יוכל לספר שבחו של גבור, שאינו יודע מה כוחו. אבל הגבור שהוא יודע מה כוחו, הוא יכול לספר שבחו של גבור. אמר דוד מי ימלל גבורות ה', כגון אנו שאנו עוסקין בתורה כל צרכינו שנאמר: מי ימלל גבורות ה', מי שיכול להשמיע כל תהלתו. (ילקו"ש).

(ג) עשה צדקה בכל עת. וכי אפשר לעשות צדקה בכל עת, דרשו רבותינו שביבנה ואמרי לה רבי אליעזר, זה הזן בניו ובנותיו כשהן קטנים. רבי שמואל בר נחמני אומר: זה המגדל יחוס ויתומה בתוך ביתו ומשיאן. (כתובות ג.).

רבי טרפון אומר: זה הכותב ספרים ומשילן. (ילקו"ש). (ד) זכרני ה' זגול. אין מוכירין זכרון של יחיד ואפילו לטובה, כגון: זכרני ה' ברצון עמך, וכגון: זכרה לי אלהי לטובה. (ר"ה לב:).

מכדי כל מילי דעזרא נחמיה בן חכליה אמרינהו, ונחמיה בר חכליה מאי טעמא לא איקרי סיפרא על שמיה, אמר רבי ירמיה בר אבא, מפני שהחזיק טובה לעצמו שנאמר:

לם
גיל
ושם
הלל
אם
ומר
בים
רות
ומה
ז' ה'
למד
מאי
נאה
אכות
זכרים
לו

מאוד, שכל אשר מוסיף לעשות צדקה הש"י נשפיע לו לעשות צדקה, כמו שנראה מן המעין אשר משפיע מימיו לחוף אז המקור משפיע לו, ולבר מסייע אליו בבני אדם המקבלים, כי הש"י משפיע למי אשר ראוי להשפיע לו ולא ישפיע למי שאין ראוי לו, כי נקרא צדקה שראוי שיהיה בצדקה הצדק, ובוה יש בצדקה הצדק כאשר הצדקה היא לאדם אשר ראוי אליו הצדקה, ופירוש הכתוב לפי זה רודף צדקה, ימצא הצדק הגמור דהיינו שהקב"ה מסייע לו שימצא בני אדם מהוגנים שזוה צדקה גמורה, ולא נקרא כלל השפעה כאשר המקבל אינו הגון רק השחתה נקרא, ולמ"ד שהקב"ה נותן לו בנים שיש להם שלש מדות, וזה מפני שהוא משפיע צדקה לאחרים, לכך הש"י משפיע לו בנים ג"כ כפי אשר עשה להשפיע לעני עד שאפשר שיחיה ולכך משפיע לו הש"י בנים בעלי עושר וכו', ודבר זה בודאי מדה כנגד מדה, כי משפיע לו בנים שהם בעלי השפעה כי במה שהם עשירים הם משפיעים לאחרים, והם ג"כ בעלי חכמה להשפיע מתכמתם לאחרים, וכן בעלי אגדה דורשים

ומשפיעים לאחרים, ובוה הם טובים ומשפיעים לכל הבריות, כי כאשר הם בעלי עושר אז הם יכולים להשפיע מעושר שלהם לעניים אשר הם צריכים לדבר זה, ובעלי חכמה להשפיע מחכמתם לחכמים, ואם אין המקבלים כל כך חכמים רק בעלי בתים ואינם מקבלים חכמה, בניו הם בעלי אגדה ויכולים לדרוש ברבים ויקבלו ממנו, וכל זה כאשר הוא רודף צדקה ורוצה להשלים את העני במה שהוא חסר, ממציא לו הש"י בנים שיהיו משלימים את העולם, שיהיו בניו בעלי עושר והעושר משלים הבריות, וגם יהיו משלימים את העולם בחכמה כי יהיו בעלי חכמה, וגם משלימים שאר אנשים שאין מקבלים חכמה בדברי אגדה, עד שיהיו משלימים את הכל, וכל זה בזכות הצדקה שהוא משלים את העני במה שחסר, לכך הש"י משפיע לו בנים שהם משלימים את העולם בכל, ועוד יש בזה דבר מופלג בחכמה מאוד, כי כאשר הוא רודף צדקה ומשפיע לעני אז הש"י משפיע לו בנים אשר הם בעלי מדריגה עליונה בג' מעלות עליונות שהם ידועים לנבונים, ואין להאריך בזה:

פרק ב

אמר רבי אבהו (שם י', א') שאלו את שלמה בן דוד עד היכן כחה של צדקה אמר להם צאו וראו מה שפירש דוד אבא פזר נתן לאביונים צדקתו עומדת לעד קרנו תרום בכבוד, רבא אמר מהכא והוא מרומים ישכון מצדות סלעים משגבו לחמו נתן מימיו נאמנים, דע כי כחה של צדקה שני דברים, האחד שקונה הפעם מעלה עליונה אף שהיה לו הנצחית מה בכך, ואם לא היה לו הנצחית אף שהיה לו המעלה היותר עליונה אין זה מעלה כיון שאינה נצחית, ולפיכך בתורה כתיב למען ייטב לך והארכת ימים, כל' שיהיה לו הטוב הגמור וטוב הגמור הזה יהיה נצחי, וזה שאמר פזר נתן לאביונים צדקתו עומדת לעד הוא הנצחית, קרנו תרום בכבוד הוא המעלה העליונה, וכן הוא מרומים ישכון הוא המעלה העליונה, מצדות סלעים משגבו כל' החווק והתוקף והדבר שיש לו החווק אינו בטל, ולאלו

שני דברים ראוייה הצדקה כי הנצחית מפני שהוא נותן צדקה ומשפיע לעני החיים ולכך משפיע אליו השם ית' גם כן החיים ממקור החיים אשר אין לו הפסק לנצח נצחים, וכמו שהתבאר למעלה כי החיים ראוי אל הצדקה, ומה שבעל הצדקה מתעלה למעלה גם דבר זה התבאר למעלה בביאור, כי מצד שבעל הצדקה משפיע אל המקבל, וכל משפיע מצד שהוא משפיע אל המקבל יש לו מעלה עליונה שהוא משפיע אל אחר ולכך הוא זוכה אל התרוממות, וזה שאמר קרנו תרום בכבוד, וכן אמרו (פסחים ק"ח, א') בזה הלשון על השם ית' שהוא יושב במרומו של עולם ומחלק מזונות לכל בריה, הרי כי אל המשפיע ראוי התרוממות.

וכבר בארנו דבר זה במקומו והארכנו בזה שהצדקה ראוייה שתהיה בכל עת לפי מעלתה העליונה, וכבר בארנו הטעם למעלה כי

בעל הצדקה במה שהוא דבק בו ית' במה שהוא ית' נקרא מקור חיים א הנמצאים ואינו פוסק זה כתיב (תלים ק"ו) אשרי צדקה בכל עת שיש לו ל דומה אל יוצרו שהוא נ בגמרא במסכת כתובות ו אשרי שומרי משפט עוש אפשר לעשות צדקה בכל שביבנה ואמרי לה ר' ז ובנותיו כשהם קטנים ר' זה המגדל יתום ויתומה ואמרו שם כי הוה אתא לק שאינם רוצים לזון בניהם אסותא בציבורא ולימא ז גברא לא בעי בני, ומה ז אסותא בציבורא פירש מזונותיו כפויים ותלויים זו ספטל עכ"ל, וקשיא דמה זה, כי האישי הוה מהפך סז בראשית בטבע האדם זן ועוף זנין ומפרנסין את ז עורבא בעי בני וההוא גבו עליו סדרי בראשית, ול בציבורא ועמוד עליו ז וההוא גברא לא בעי בני דומה לכלי מקבל שהרי כן וכן האדם מקבל בניו, ה לקבל את בניו ונחשב כמו שיש לו בית קבול והמכר קבול, ובכל מקום כאשר קבול אמרו (חולין ז שהאסותא מקבל הבוכנא, כלי מהופך כאשר אינו מי שיקבל את בניו ויפרנס ובוה נחשב אסותא הפוכ עורבא בעי בני, שהוא בע אכור בעי בני ומקבל א בעי בני והוא נחשב כמו ז ובוה אינו כלי ובפרק במה אשה (שבת אמר רשב"ל ג

בעל הצדקה במה שהוא משפיע לאחרים הוא דבק בו ית' במה שהוא משפיע לזולתו, והוא ית' נקרא מקור חיים אשר משפיע תמיד אל הנמצאים ואינו פוסק להשפיעה הוואת. ולפיכך כתיב (תלים ק"ו) אשרי שומרי משפט עושה צדקה בכל עת שיש לו להשפיע בכל עת שבזה דומה אל יוצרו שהוא משפיע תמיד. וקאמר בגמרא במסכת כתובות בפרק נערה (מ"ט, ב') אשרי שומרי משפט עושה צדקה בכל עת וכי אפשר לעשות צדקה בכל עת דרשו רבותינו שביבנה ואמרי לה ר' אליעזר זה הוון בניו ובנותיו כשהם קטנים ר' שמאל בר נחמני אמר זה המגדל יתום ויתומה בתוך ביתו ומשיאן. ואמרו שם כי הוה אתא לקמיה דרב חסדא (אנשים שאינם רוצים לזון בניהם הקטנים) אמר ליה כפו אסותא בציבורא ולימא עורבא בעי בני והווא גברא לא בעי בני. ומה שהקפיד לומר כפו ליה אסותא בציבורא פירש הריטב"א כלו' יהיו מזונותיו כפויים ותלויים והיינו דלא סליק על גבי ספסל עכ"ל, וקשיא דמה לי לקללו. אבל פירוש זה, כי האיש הזה מהפך סדר בראשית שהרי סדרי בראשית בטבע האדם זן בניו, ואף בהמה וחיה ועוף זנין ומפרנסין את תולדותיהן, כמו שאמר עורבא בעי בני והווא גברא לא בעי בני ונהפכו עליו סדרי בראשית, ולכך כפו ליה אסותא בציבורא ויעמוד עליו ויאמר עורבא בעי בני והווא גברא לא בעי בני. ויראה עוד כי האדם דומה לכלי מקבל שהרי כמה דברים מקבל האדם וכן האדם מקבל בניו, ואיש כזה אינו רוצה לקבל את בניו ונחשב כמו אסותא שהוא מכתשת שיש לו בית קבול והמכתשת בפרט יש לו בית קבול, ובכל מקום כאשר רוצה לתוכר כלי בית קבול אמרו (תולין ג"ב) בוכנא באסותא שהאסותא מקבל הבוכנא, והנה האדם הזה הוא כלי מהופך כאשר אינו מקבל מה שהטבע מחייב שיקבל את בניו ויפרנס את בניו ואת בנותיו ובזה נחשב אסותא הפוכה. ולפיכך אמרו עליו עורבא בעי בני, שהוא בעל חי בלבד ועם שהוא אכור בעי בני ומקבל אותם, והווא גברא לא בעי בני והוא נחשב כמו דבר שאין לו טבע כלל ובזה אינו כלי קבול כלל:

ועושה צדקה ומטיל מלאי בכיס יותר מכולם. פי' כי הצדקה יש עמה חסרון כי סוף סוף הוא חסרון המקבל שצריך לקבל, ומאחר שיש עם הצדקה חסרון אין זה כמו המלוה שאין חסרון כל כך כאשר הוא מלוה אליו. ומכל מקום כאשר צריך להלוואה הוא חסרון מה, אבל המטיל מלאי שאין גנאי ופחיתות כלל למקבל הוא יותר ויותר. כי בדבר זה אין ספק שכל אשר המעשה הוא טוב בעצמו הוא יותר מעלה ויותר טוב, ההלוואה שאין פחיתות וחסרון אליו כמו הצדקה שהוא גנאי ובזיון אליו, ויותר טוב כאשר מטיל מלאי לכיס שאין גנאי אליו כלל:

ובפרק השותפין (ב"ב י, א) רב פפא הוה סליק בדרגא אשתמיט כרעיה בעי למיפל חליש דעתיה אמר השתא כן איחייב מאן דסני לן כמחללי שבתות וכעובדי ע"ז אמר ליה חייא בר רב מדפתא לרב פפא שמא עני בא לידך ולא פרנסתו, דתניא ר' יהושע בן קרחה אומר כל המעלים עיניו מן הצדקה כאלו עובד ע"ז כתיב הכא השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל וכתוב התם יצאו אנשים בני בליעל מה להלן ע"ז אף כאן ע"ז ע"כ. ומה שאמר כי המעלים עיניו מן הצדקה כמו עובד ע"ז, וכן איתא גם כן בפ' מציאת האשה (כתובות ס"ח, א) ופירוש דבר זה ענין מופלג, כי השם יתב' הוא מקור ושורש אשר ממנו יושפע הכל כמו שאמרנו, ולפיכך נקרא מקור חיים שהמקור הוא משפיע תמיד בלא הפסק וכן הוא השם יתב' שנקרא מקור משפיע תמיד. אבל הע"ז נקרא בורות נשברים לפי שאין בה כח להשפיע לאחר והוא כמו בור נשבר שאין בו כח להשפיע לאחר. ולא זה בלבד אלא אף מימיו לא יכיל מפני שהבור חסר ואיך ישפיע לאחר, וכן הע"ז היא בעצמה חסירה ואיך ישפיע לאחר. ולפיכך אמר כל המעלים עיניו מן הצדקה ואינו משפיע אל זולתו, הרי הוא יוצא מן השם יתב' אשר הוא מקור חיים משפיע ואינו דבק בו יתב' ונחשב כאלו דבק בע"ז שהם בורות נשברים לא יכילו המים ואינם משפיעים לזולתם, אף כי יש להם שם אלהות כמו הבור הזה שיש לו שם שיש בו מים אבל הוא נשבר ואינו דבר בעצמו להשפיע לזולתו כמו שראוי אל אלהות, ולכך המעלים עיניו מן הצדקה פורש עצמו מן הש"י אשר הוא משפיע

ובפרק במה אשה (שבת ס"ג, א') אמר רבי אבא אמר רשב"ל גדול המלוה יותר מן

תמיד ודבק בע"ז אשר אינו משפיע כלל, ויש להבין את זה, ועוד כי הכתוב אומר אצל נתינת הצדקה (דברים ט"ז) פן יהיה דבר עם לבבך בליעל ורעה עינך באחיך האביון וגו', כל' מאחר שהוא אחיך איך אפשר שלא תרחם עליו שהאדם מרחם על אשר הוא אחיו, ואם מעלים עיניו כאלו אינו אחיו הרי הוא פורש מישראל שהם עם אחד ובשביל שישראל הם עם אחד יש להם אל אחד, וכמו שאנו אומרים אתה אחד ושמן אחד ומי כעמן ישראל גוי אחד בארץ, ולפיכך אם מעלים עיניו מן הצדקה ואינו מרחם על ישראל הרי הוא יוצא מן מה שישראל הם עם אחד והם לאל אחד, והציאה מן האחדות נחשב כאלו דבק בע"ז לגמרי שהוא יוצא מן האחדות. ולפיכך כתיב לשון ע"ז בפסוק זה דוקא שכ' פן יהיה דבר עם לבבך בליעל ורעה עינך באחיך האביון, שכונת הכתוב שכיון שהוא אחיך והוא אביון יש לך לרחם עליו ואם לא יעשה דבר זה הוא בליעל שהוא עובד ע"ז, ופי' זה אמת כמו שיכתבאר עוד. ולפיכך במלת צדקה האותיות שלו אחים והיינו הצד"י והקו"ף אחים והדל"ת והה"א ג"כ אחים, כי ישראל הם אחים בתולדה שהם אומה אחת יש להם אב אחד ועוד קבלו תורה אחת בהר סיני, ולפיכך בכל מקום (ב"מ ג"ט, א') אמרו עם שאחים בתורה ובמצות, כל' שאין ישראל כמו שאר אומות שהם אומה אחת ויש להם אב אחד, אבל ישראל יותר שיש להם אב אחד ועוד הם אחים בתורה ובמצות. ולפיכך יש אותיות במלת צדקה שמורה על זה, כל' כי ראוי לתת צדקה אל מי שהוא אחיו שהוא מן זרע האבות ואם כן יש להם אב אחד וגם אחיך בתורה, הדי' והה"א במלת צדקה שהם אחים כנגד מה שישראל אחים בתולדה, ואין מעלה זאת כ"כ ולכך הדי' והה"א במספר פרטים, רק שיש עוד מעלה שהם אחים בתורה ולכך במלת צדקה הצד"ק והקו"ף שהם אחים במספר עשרות והם אחרונים במספר עשרות, לכך יש לך לתת צדקה לאחיך:

ודע כי דברים הרבה נרמו במלת צדקה, כי נרמו בזה כי מי שהוא משמאיל בענין הצדקה ואין נותן צדקה גדול עונשו, גם נרמו כי המיימין במצות צדקה כמה גדול שכרו, וזה כי המיימין בצדקה ונותן צדקה קונה עת"ז וקונה עולם הבא.

כי עולם הזה הוא הה"א שיש במלת צדקה שהרי עולם הזה נברא בה"א, וזה כי המיימין בצדקה שנותן צדקה יהיה לו עולם הזה, ועוד במלת צדקה הצד"ק כל' שע"י הצדקה הוא צדיק גמור והצד"ק קשור בראשו היו"ד שהוא משמו הגדול, וכמו שאמרו (מגילה ט"ו, ב') עתיד הש"י שיהיה עטרה בראש כל צדיק ולכך היו"ד משמו הגדול בראש הצד"ק, והמשמאיל בצדקה אין לו עולם הזה, ומורה על זה הדל"ת במלת צדקה, הדל"ת שהוא לשון דל והרי אין לו עוה"ז, וגם בעוה"ב הוא בעל גהינם, הפך למי שמיימין בצדקה שקשר לו כתר למעלה בראשו, והמשמאיל יורד מטה כמו שמורה עליו הקו"ף שרגליה יורדת למטה אל השאול, לראות כי המשמאיל בה רגליו יורדות מות, ועוד יש רמו במלת צדקה, כי עכ"פ יתן המעשר וכאשר יש לו ק' יעשה ממנו צ' וזהו המעשר, ואם רצה לוותר יותר יעשה מן הה"א ד' והיינו חמישית, שכך אמרו המוותר אל יותר יותר מן החומש שמא יהיה צריך לבריות, ובנתיב הנדיבות יכתבאר עוד, וגם רמו במלת צדקה כי מי שיש לו כמספר צדקה דהיינו מאתים פחות אחד יכול לקבל צדקה:

ובפרק מציאת האשה (כתובות ט"ו, ב') תנו רבנן מעשה בריב"ז שהיה רוכב על החמור והיה יוצא מירושלים והיו תלמידיו מהלכים אחריו ראה ריבה אחת שהיתה מלקטת שעורים מבין גללי בתמתן של ערביים כיון שראתה אותו נתעטפה בשערה ועמדה לפניו אמרה לו רבי פרנסני אמר לה בתי בת מי את אמרה לו בת נקדימון בן גוריון אני אמר לה בתי ממון של אביך היכן הלך אמרה לא כדין מתלין מתלא בירושלים מלח ממון חסר ואמרי לה חסד, ושל חמיך היכן הוא אמרה לו בא זה ואיבד את זה, והנה בא לבאר ענין הצדקה שאין קיום של העושר של אדם כי אם ע"י הצדקה וכמו שאמרנו למעלה, כי דבר זה דומה למעין אשר הוא משפיע אל כל מקום ויתפשט מימיו, כל זמן שהמים יוצאים ומשפיעים אל כל מקום מוסיף ומתגבר מן המקור תמיד מים זכים וטובים ומיד שאין המים הולכים למקום אחר אז תיכף ומיד מתקלקל, כי כאשר המים עומדים מתקלקלים כאשר אינו נובע ממקור שלו, וכן כאשר יש אל אדם העושר אם האדם משפיע אל אחר דהיינו

שנותן לעני או מוסיף אבל כאשר האדם מחזו שישפיע חוצה אל אחר כאשר אין מימיו יוצאין יש לו עושר יש לו להי די שאין הברכה פוסקת יען כי הברכה הוא מתג שהוא מקור חיים ומוסי ואם אין משפיע מעשרו ברכתו מן הש"י, ועוד הוא שהוא רבוי הממון הוא ראוי אלוי ההעדר כי דב דבר נוסף ראוי לקבל ח בכל מקום (חולין ג"ת, ולפיכך אמר מלח ממון להתקלקל כמו הבשר שו שהוא קיומו והוא נחש העושר הוא כאשר נות לעני קיום בעולם ובשב

בפר"ק דבתרא (ט, ב) העושה צדקה דאלו במשה רבינו כתי והחמה ואלו בעושה צדק אף ופליגא דרבי יצחק ז חימה אינו כופה שנאמר אע"פ ששוחד בחיק חי דברים אלו מאוד במעי עד שאין מושלים בו כ מתנגדים לאדם, כי האדו ואלו שניהם אי אפשר אי אפשר שלא יהיה נ ומצד הנשמה, המתנגד הוא מתנגד לנפש, שנקר שהוא חם והוא מתנגד והדבר הזה ידוע לנבו עכ"פ מגוף ונפש היה וכדכתיב כי יגורתי נ הצדקה בסתר מצד שה

שנותן לעני או מוסיף השפע הבא מן הש"י. אבל כאשר האדם מחזיק בעושר שלו מבלי שישפיע חוצה אל אחר, הלא המעין מתקלקל כאשר אין מימיו יוצאים מן המקור, וכן כאשר יש לו עושר יש לו להשפיע אל אחר שאז אינו די שאין הברכה פוסקת ואדרבה הברכה מוספת, יען כי הברכה הוא מתגבר מן המקור הוא הש"י שהוא מקור חיים ומוסיף להשפיע ברכת הש"י ואם אין משפיע מעשרו אז מתקלקל בעצמו שאין ברכתו מן הש"י. ועוד הרי כבר התבאר כי העושר שהוא רבוי הממון הוא דבר תוספת, וכל תוספת ראוי אליו ההעדר כי דבר נוסף הוא, ומפני שהוא דבר נוסף ראוי לקבל חסרון והעדר כמו שאמרו בכל מקום (חולין נ"ח, א') כל יתר כנטול דמי, ולפיכך אמר מלח ממון חסר, כלו' העושר עומד להתקלקל כמו הבשר שהוא עומד להסרית, והדבר שהוא קיומו והוא נחשב כמו מלח וקיום אל העושר הוא כאשר נותן צדקה לאחרים שנותן לעני קיום בעולם ובשביל כך הש"י גם כן נותן

קיום לממון שלה, ולכך מלח ממון חסר. ועוד כי מדת הדין מקטרג כאשר יש לו תוספת ממון שאין ראוי שיהיה לו תוספת עושר כמו שהתבאר, וכאשר הוא מחסר ממון שלו ונותן לעניים הוא ניצל ממדת הדין שהרי אין כאן תוספת כיון שהוא משפיע לאחר והתוספת הוא להשפיע לאחר. ולאמרי לה מלח ממון חסד, מפני שבעל החסד הוא דבק במדת חסדו ומצד החסד הוא העושר, כי כאשר עושה חסד ג"כ הש"י עושה עמו חסד ויש קיום לעושר שלו מצד החסד, ולפיכך מלח ממון חסד, והנה שתי לשונות אלו שחולקים למ"ד מלח ממון חסר, וזה כאשר מחסר מן ממון שלו ונותן לעני או אין מקטרג עליו מצד מדת הדין, ולמ"ד מלח ממון חסד דהיינו קיומו במדת החסד כי אף שיש לו קטרוג מצד הדין כאשר האדם נותן צדקה וחסד לעני יש לממון שלו קיום מצד החסד כמו שהוא עושה חסד לאחרים. וזה מבואר:

פרק ג

אלו כחות עד שאי אפשר שיהיו שולטים בו. ולפיכך אמר הנותן צדקה בסתר הוא יותר ממשוה שהיה ירא מן אלו שתי כחות, אבל מדריגת צדקה בסתר אין כחות אלו שהם אף וחמה שולטים לשם. ויש לך להבין בחכמה מאוד ענין אלו שתי כחות שהם האף והחמה והנותן צדקה בסתר כופה את האף ואת החמה. וקאמר דפליג אדרבי יצחק שאמר שאינו כופה רק אף אבל חימת אינו כופה כי כח האף אינו כמו החימה, והדבר הזה ידוע בסתרי החכמה שנקרא חימה ובשביל ה"ד והה"א שבחימה יש לו כח עליון מן הש"י ולפיכך אי אפשר שיכפה את החימה אף כי הוא מתן בסתר, וכל אלו הדברים ידועים בחכמה עמוקה. ועוד כי האף הוא מצד הימין ושם כח הצדקה שולט ולכך הצדקה כופה את האף שנאמר צדק מלאה ימינך וכמו שהתבאר בפ"י הפרקים, כי הצדקה הוא בימינו של הקב"ה אבל החימה אינו כופה כי שם אין כח הצדקה שולט גם כן, ויש לפרש כי אף נקרא כאשר יבאו יסורין על האדם

בפר"ק דבתרא (ט' ב') אמר רבי אליעזר גדול העושה צדקה בסתר יותר ממשוה רבינו דאלו במשה רבינו כתיב כי יגורתי מפני האף והחמה ואלו בעושה צדקה כתיב מתן בסתר יכפה אף ופליגא דרבי יצחק דאמר רבי יצחק אף כופה חימה אינו כופה שנאמר ושוחד בחיק חימה עזה אע"פ ששוחד בחיק חימה עזה, יש לך להבין דברים אלו מאוד במעלת הצדקה שהיא בסתר עד שאין מושלים בו כחות החיצונות אשר הם מתנגדים לאדם. כי האדם הוא מורכב מגוף ונפש, ואלו שניהם אי אפשר שיהיו בלא חסרון, ולכך אי אפשר שלא יהיה מתנגד לאדם מצד הגוף ומצד הנשמה. המתנגד לגוף הוא האף, והחימה הוא מתנגד לנפש, שנקרא חימה על שם כח האש שהוא חם והוא מתנגד לנפש שהוא אש גם כן, והדבר הזה ידוע לנבונים מאוד, ומשה שהיה עכ"פ מגוף ונפש היה ירא מן אלו שתי כחות וכדכתיב כי יגורתי מפני האף והחימה, אבל הצדקה בסתר מצד שהוא בסתר הוא נבדל מן